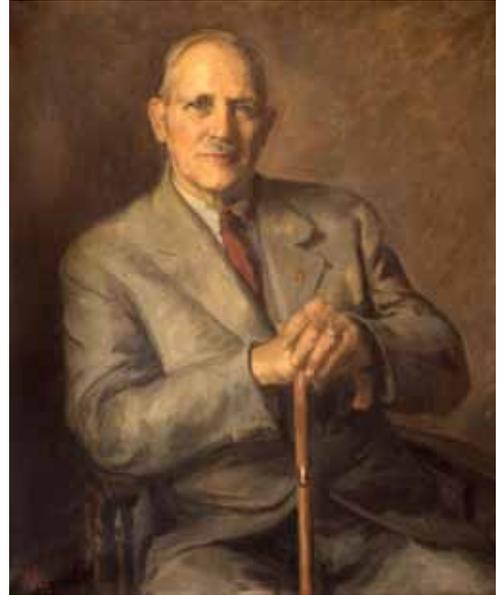

Bibliotekspioneren Jørgen Banke (1877-1953) forestod i en årrække kurser på Hindsgavl for folk fra aftenskolens og ungdomsskolens verden, og han var – som han har skildret det i sine erindringer – meget begejstret for mødestedet (Elfelt fot., Det Kongelige Bibliotek).

Ildsjælen bag Hindsgavl som nordisk mødested fra begyndelsen af 1920'erne til efter 2. verdenskrig var oberstløjtnant Helge Bruhn, der derfor også stadig med fuld ret har sit malede portræt hængende i slottets stuer.

Det var af stor betydning, at mange fremtrædende personligheder havde kastet deres kærlighed til stedet og glædede sig til at stille op foran et publikum på Hindsgavl. Og endelig var der jo, mente Helge Bruhn, den stil og hjemlige tone, som Foreningen Norden havde forsøgt at introducere, og “som i reglen har bevirket, at deltagerne er kommet til at føle sig mere som gæster i et herregårdshjem end som gæster i et større pensionat eller hotel”. Endelig spillede det ifølge Helge Bruhn en stor rolle, at der fra Hindsgavl var så let adgang til Sønderjylland – noget, der med Lillebæltsbroens åb-

ning i 1935 blev endnu lettere, men som jo ikke mindst i Hindsgavls første år som mødested havde en særlig stemning over sig i betragtning af, at Nordslesvig først i 1920 var kommet tilbage til Danmark.⁹

En af folkebibliotekssagens foregangsmænd, bibliotekskonsulent Jørgen Banke, har i sine erindringer, der udkom i 1946, skildret en række kurser, han selv havde stået i spidsen for på Hindsgavl i mellemkrigsårene, og han indrømmede gerne, at de havde en sådan mindeglans over sig, at han havde svært ved at beskrive dem “uden at forfalde til den rene romantik”.

Kurserne var beregnet for medlemmer af Dansk Aften- og Ungdomsskoleforening, altså lærere i fritidsundervisningen, og kurserne blev gerne afsluttet med foreningens årsmøde. Jørgen Banke beskriver bl.a., hvordan han af Helge Bruhn fik overladt hele komplekset i de otte dage, kurset varede, og hvordan han havde ordnet alt med indkvarteringslister, skemaer og ordensregler, før deltagerne kom: "Jeg følte mig som herremand i de otte dage, Regine [hans kone] og jeg flyttede ind i et stort værelse med udsigt over parken".

På solfyldte morgener så man lærerne ile ned gennem parken til et forfriskende morgenbad, inden de gik til morgenbordet, fortæller Jørgen Banke uden at

røbe en af grundene – nemlig den nærliggende, at slottet langtfra rummede badefaciliteter til de mange gæster, ja før 2. verdenskrig slet ikke varmt vand på noget værelse. Men lærerne nød de herlige omgivelser, både ude og inde, og det var ifølge Jørgen Banke næsten en overvindelse at kalde til undervisningstimer, når man så, hvor glade deltagerne var for stedet: "Vi skulle nemlig ind i en foredragssal, som var lav og mørk", hedder det videre, men lærerne var jo ikke for godt vant hjemme fra forsamlingshusene, og "Her på det vidunderlige Hindsgavl var foredragssalen indrettet i et forhenværende hønhuse, der dog var gjort i stand, så det fuldt ud svarede til de fleste af landets forsamlingshuse".

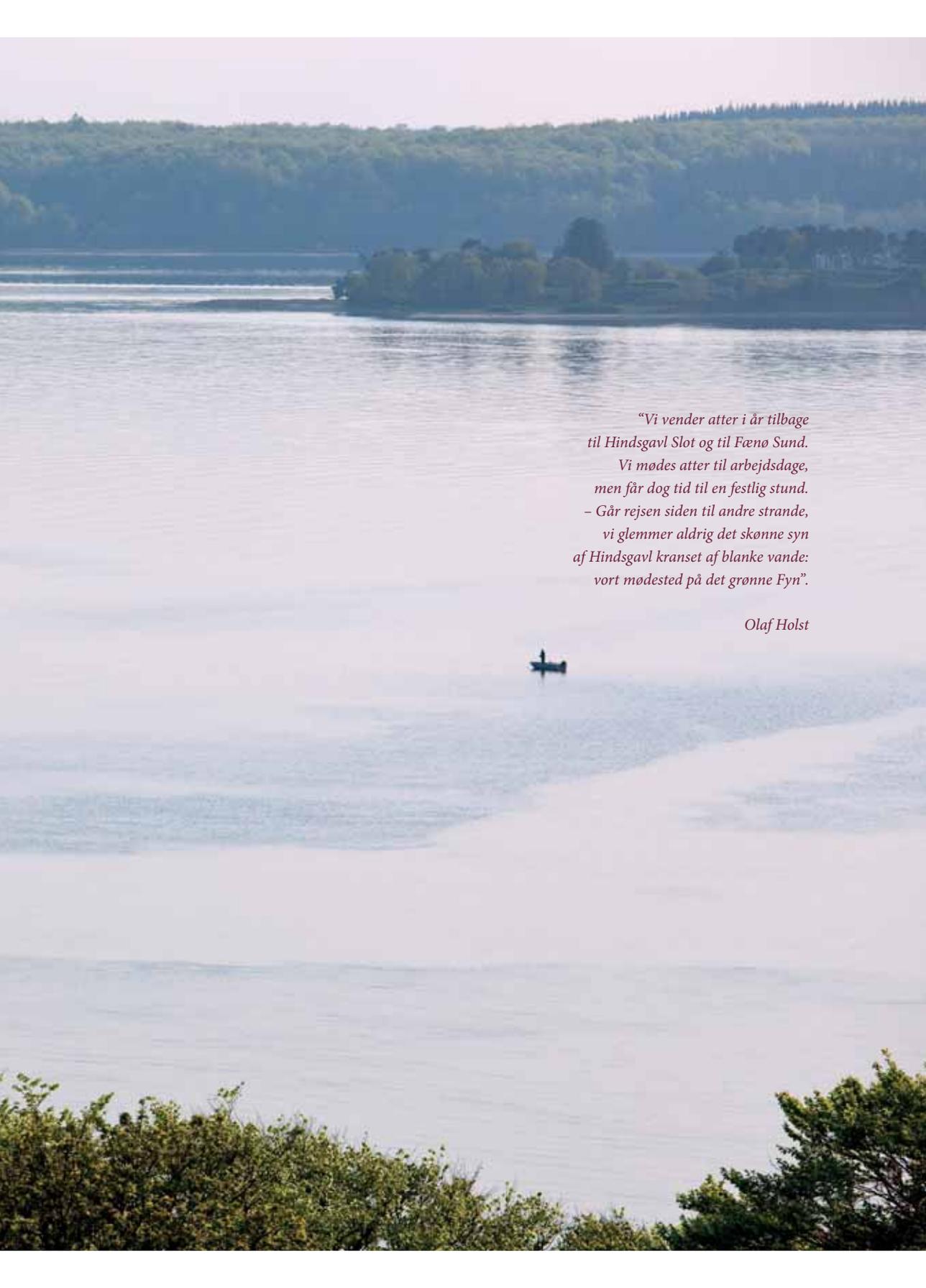

For mange sommergæster har det været fristende at udnytte bademulighederne i Lillebælt lige neden for slotsparken. Billedet her er taget i forbindelse med en kammermusikuge i august 1966 (Poul Olsen fot., Odense Stadsarkiv).

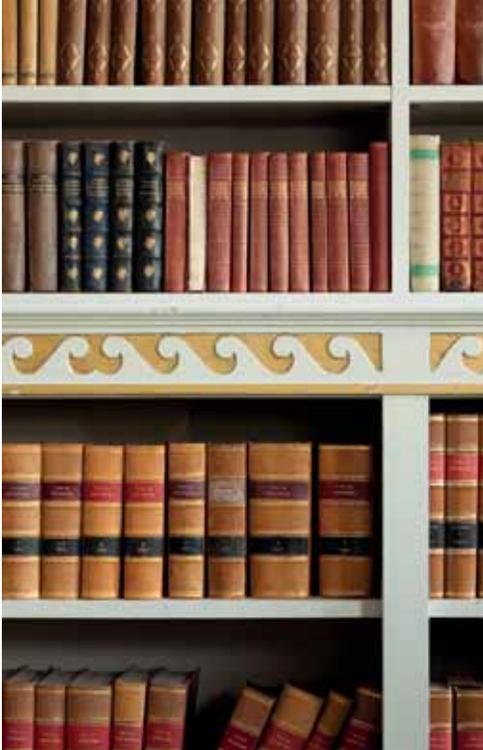
Oberstløjtnant Helge Bruhn og frue fotografert ved terrassedøren fra havesalen en gang i mellemkrigsårene (Det Kongelige Bibliotek).

*“Vi vender atter i år tilbage
til Hindsgavl Slot og til Fæno Sund.
Vi mødes atter til arbejdsdage,
men får dog tid til en festlig stund.
– Går rejsen siden til andre strande,
vi glemmer aldrig det skønne syn
af Hindsgavl kranset af blanke vande:
vort mødested på det grønne Fyn”.*

Olaf Holst

I 1932 fik indrettet et bibliotek i et af de østlige værelser i hovedfløjen, hvor der også historisk havde været et.

Man sang dog ifølge Jørgen Banke altid morgensangen ude i parken, og "Det var altid gribende højtideligt for mig, når de mange klare lærerrøsters toner steg op under de gamle bøger mod en blå, solfyldt himmel ...

Vi blev som uskyldige menneskebørn, der sang livets og landets pris i den skære morgen, hvor dugperlerne som tusinde diamantgryn lå over plæner og blomster og fortalte, at det mindste liv frydede sig.

Der er sikkert endnu mange lærere og lærerpar landet over, der mindes morgensangen under bøgerne på Hindsgavl. Når dagens timer var til ende, samledes vi i havesalen til selskabelighed og underholdning".¹⁰

Status før 2. verdenskrig

I 1932 fik man takket være fondstilsbud mulighed for at indrette et bibliotek på Hindsgavl og valgte at gøre det i et af de østlige værelser i hovedfløjen. Kgl. bygningsinspektør Knud Lehn Petersen, Odense, tegnede de reoler, der blev opsat i biblioteket, og en komité med selvste biblioteksdirektør Thomas Døssing i spidsen fik til opgave at forsyne biblioteket med en bogsamling, der skulle afpasses efter det klientel, som nu benyttede slottet. Samme år – 1932 – blev der indlagt elektrisk lys på slottet, hvor man ellers havde måttet klare sig med stearinlys og petroleumslamper. Men i enkelte lysekroner bibeholdt man dog i første omgang for stemningens skyld levende lys. Endelig hører det med i billedet, at selskabet i de første år efter sin overtagelse af Hindsgavl udførte betydelige forbedringsarbejder i den tilgroede og misligholdte park – med støtte fra Landbrugsministeriet og Ny Carlsbergfondet.¹¹

I løbet af de første ti år af selskabets levetid lykkedes det kun én gang for selskabet at udbetale 4 % i udbytte. Nogle år var der halvt udbytte til aktionærerne,

men i flere år var der direkte underskud og derfor slet intet udbytte. Faldende indtægter fra skovdriften og øgede vedligeholdelsesomkostninger som følge af forøget brug af og slid på slottet var væsentlige forklaringer på, at aktionærernes investeringer nu tydeligt havde fået den ideelle karakter, der mere eller mindre hele tiden havde ligget i kortene.

Helge Bruhn mente ganske vist, at der kunne være en mulighed for fremtidigt udbytte, hvis man forsøgte at udnytte Hindsgavl til kursus, husholdningsskole eller lignende en større del af året. Noget sådant havde man også drøftet i aktieselskabets bestyrelse, men her stødte man på den store vanskelighed, at der i så fald skulle installeres centralvarme på slottet. Det ville være en bekostelig affære, som selskabet på daværende tidspunkt under ingen omstændigheder havde råd til. På samme måde var det med en mulig udvidelse, så antallet af gæster til de forskellige arrangementer kunne sættes op – også det var indtil videre udtryk for ønsketkning.

Ti år efter dannelsen af aktieselskabet havde mange aktionærer overdraget eller testamenteret deres

aktier til Foreningen Norden. Ikke underligt, når aktierne i forvejen højst gav et minimalt udbytte. Overdragelserne betød, at foreningen i 1933 stod med en aktiebeholdning på omkring 40 % af selskabskapitalen. Det fjernede naturligvis en del af presset for at frembringe overskud til fordeling til aktionærerne, men det betød også, at forpligtelsen til at vedligeholde ejendommen i stigende grad blev Foreningen Nordens – netop et af de problemer, man havde forsøgt at undgå ved at lade et aktieselskab købe ejendommen.

I midten af 1930'erne fortsatte renoveringsarbejderne. Man fik bl.a. fuldført ombygningen af Kavalerfløjen, så der nu også var indrettet gæsteværelser på 1. salen, ligesom man i den såkaldte vægterfløj længst mod vest blev færdige med indretning af foredragsal og skoleherberg. Endelig blev forholdene i parken yderligere forbedret, og der blev plantet omkring 800 nye træer og buske, givetvis efter den plan, som havearkitekt I.P. Andersen havde slået stregerne til et par år tidligere.

I aktieselskabets bestyrelse var der i slutningen af 1930'erne tydelig tilfredshed med de resultater, der

Gipsafstøbning af relief af Bertel Thorvaldsen (1770-1844) pryder rummet over døren. Her er det "Natten", oprindeligt udført i 1815.

Trapperummet på Hindsgavl med de karakteristiske ioniske søjler er sat i stand mange gange i de seneste årtier. I slutningen af 1960'erne fornyedes trappeløbet efter tegninger af arkitekt Steen Eiler Rasmussen.

var nået efter ca. 15 års virksomhed. Man havde fået en smuk ramme om Foreningen Nordens virksomhed, og man kunne år for år glæde sig over nærmest at have fuldt optaget fra en gang i maj til en gang i september. Man vidste imidlertid godt, at der ude i fremtiden lå store moderniseringsbehov og ventede. I første omgang var det nødvendigt at få indlagt rindende vand på alle værelser, hvad der langt fra var, og så måtte spørgsmålet om et centralvarmeanlæg udskydes endnu længere.¹²

Direktøren for aktieselskabet fra dets grundlæggelse og til december 1945, oberstløjtnant Helge Bruhn,

var i hele dette forløb blevet den samlede figur for alle, der mødte op til møder og kurser på slottet, og som det fremgår af en dagbladsartikel fra 1935, kunne de 1.200-1.400 årlige gæster egentlig være godt tjent med det: "Og hvert år sker det under, at en række af de mest forvante og stridbare individualister fra samtlige Nordens lande *smilende* underkaster sig den fra morgenstunden entusiastiske, kasernemuntre, utrættelige og *uundværlige* husfader, oberstløjtnant Bruhns hus-tugt". Der var noget trygt ved den patriarkalske ledelse, oberstløjtnanten stod for.¹³

Den tyske besættelse

Alle fremtidsplaner blev imidlertid væltet omkuld den 9. april 1940 om morgenen, da tyske tropper overskred den danske grænse og snart også nåede frem til Middelfart, hvor byens borgmester og politimester henviste det tyske militær til indkvartering på Hindsgavl. Dette forhold vakte ikke ligefrem jubel i aktieselskabets bestyrelse, der givetvis fandt, at det havde været

mere nærliggende for byen at henvise militæret til at bruge nogle af de kommunale bygninger. Men ligesom så mange andre måtte man blot forsøge at få det bedst mulige ud af situationen ved så vidt muligt at sikre, at slottet ikke led voldsom overlast, og samtidig at gøre de danske myndigheder opmærksomme på, at når de havde henvist tyskerne til indkvartering i selskabets private ejendom, så måtte man også være forberedt på

Tyske soldater i hestevogne på gårdspladsen foran avlsbygningerne på Hindsgavl (Middelfart Museum).

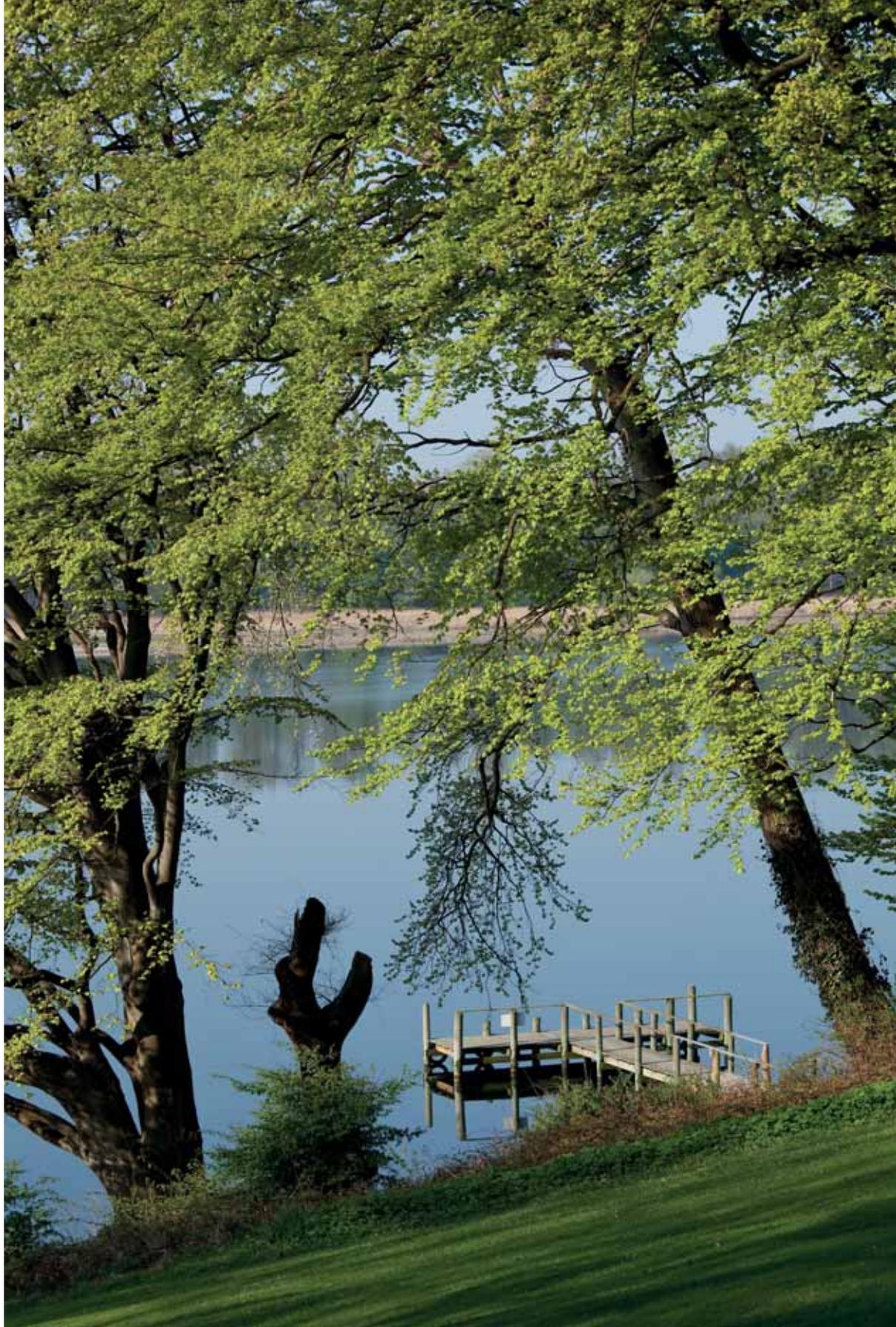
Da tyskerne den 29. august 1943 afvæbnede de tilbageværende dele af det danske militær, blev officererne fra de jysk-fynske garnisoner i nogle uger interneret på Hindsgavl. Her er nogle af dem fotograferet i slotsparken under interneringen (Odense Stadsarkiv).

et eventuelt erstatningsansvar. Foreningen Norden fik under krigen et stærkt stigende medlemstal, så set fra aktieselskabets side blev der ikke problemer med lejebetalingen, når foreningen ellers kunne disponere over selskabets ejendom. I første omgang var der imidlertid spærret for adgangen til Hindsgavl, og først omkring 1. april 1941 lykkedes det – efter en anmodning fra Foreningen Nordens og A/S Hindsgavls side – at få den tyske beslaglæggelse hævet og få de tyske soldater overført til ledige lokaler i Middelfart. Der havde i alt været indkvarteret en styrke, der varierede mellem 140 og 250 mand. Tre lokale håndværkere samt et par af aktieselskabets folk gennemgik få uger senere slottet og konstaterede nøgternt, at “et års brug af Hindsgavl til kaserne for skiftende hold soldater har medført megen forringelse og ødelæggelse i disse til kasernebrug så lidet egnede forhold”. Meget måtte fornys i de rum, mandskabet havde benyttet, og en samlet opgørelse over de bygningsmæssige skader beløb sig til knap 50.000 kr., eller rundt regnet to års normalomsætning for aktieselskabet, hvortil kom, at der også var store

mangler i de beholdninger af køkken- og sengeudstyr, selskabet havde rådet over forud for beslaglæggelsen.¹⁴

I løbet af nogle måneder lykkedes det at få en vis orden på erstatningsspørgsmålet, og somrene 1941, 1942 og 1943 kunne derfor gennemføres på nogenlunde normal vis – selvfølgelig var gæsterne også på Hindsgavl nødt til at medbringe rationeringsmærker hjemmefra, og selvfølgelig var det nu småt med tilrejsende fra de andre nordiske lande.

Aktieselskabet benyttede imidlertid perioden efter den første indkvartering til at søge kapitalgrundlaget for dets virke udvidet ved en indsamling, og det viste sig snart, at det på en tid, hvor besindelsen på det nationalt danske var i højsædet, også var muligt at skaffe midler til et nordisk formål som istandsættelse og renovering på Hindsgavl. Med bestyrelsesformanden for aktieselskabet, Chr.H. Olesen, i spidsen og med god hjælp fra nationalbankdirektør C.V. Bramsnæs, der tidligere havde været socialdemokratisk finansminister, og som var mangeårigt bestyrelsesmedlem i Foreningen Norden, lykkedes det hurtigt at indsamle godt 175.000 kr.

Ytringsfrihedens grænse

Hindsgavl dannede igennem mange år ramme om Det konservative Folkepartis sommerkurser, og før og under 2. verdenskrig var det den sønderjyske folketingsmand, redaktør A. Svensson, der stod for ledelsen af kurserne, hvor man nød godt af stedets enestående miljø og afsondrethed fra omverdenen.

Således også i 1941, hvor blandt andet mange af partiets ledende folk skulle holde foredrag. Aftenerne skulle så bruges mere frit til almindelig politisk diskussion – noget, der nok kunne være brug for i en tid, hvor store, offentlige møder led under, at talerne ikke kunne udtrykke sig frit. I stedet brugte partierne dagligstuemøder, hvor man havde nogenlunde styr på deltagernes og deres nationale indstilling.

I 1940 var den førende konservative politiker stadig folketingsmand J. Christmas Møller, der som helt ung havde været med i kampen for at få Sønderjylland tilbage til Danmark. Han havde dengang – ligesom Svensson – været såkaldt Flensborgmand og altså fortæller for, at Flensborg – trods tysk flertal ved afstemningen i 1920 – skulle med til Danmark.

Nu var situationen nærmest den modsatte, for Svensson og andre frygtede for en tysk annektering af Nordslesvig. Christmas Møller var derimod tvunget helt ud af den politiske verden. Først måtte han gå af som handelsminister på grund af sin åbenmundethed på offentlige møder, og efter nytår 1941 havde han tillige været nødt til at opgive sit folketingsmandat og søgte i stedet at hutle sig igennem som sagførerfuldmægtig.

Men den politiske verden mister ikke taget i sine gamle "cirkusheste", og Christmas Møller deltog i en del af Hindsgavlkurset i sommeren 1941. Det kom her til et sammenstød, da flere krævede, at han med sine markante synspunkter skulle tage ordet. Det var Svensson imidlertid stærk modstander af – han skulle ikke nyde noget af problemer i Sønderjylland med baggrund i en

omgåelse af Christmas Møllers reelle taleforbud – og selv om mange af Christmas Møllers venner i partiet forsøgte at få ændret afgørelsen, stod den ved magt. Christmas Møller viste sin loyalitet over for Svensson – og skrev i stedet i sin dagbog om hændelsen, at Svensson var rasende og ville tage af sted den næste dag. Det havde Christmas Møller dog forhindret, og derefter gik det meget pænt: "Men jeg skulle aldrig være taget til Hindsgavl". Og i et brev til sin kone talte Christmas Møller ligefrem om vildt oprør i urbane former.

Ytringsfriheden havde snævre grænser under besættelsen. Hindsgavl blev et af de steder, hvor man så det demonstreret i praksis. Og isolationen bed på politikeren Christmas Møller, der bare ni måneder senere flygtede sammen med familien til England. For Svenssons vedkommende betød intermezzoet, at han trak sig tilbage fra kursusarbejdet. Men da Christmas Møller i 1945 vendte hjem fra England, var mislyden fra 1941 hurtigt glemt. Nu var de to gamle venner enige om, at det både var farligt og dumt at gå efter en bid af det sønderslagne Tyskland: Grænsen ligger fast!¹⁵

Den konservative politiker John Christmas Møller (1894-1948) var i mange år et stridens tegn – både som konservativ partileder fra slutningen af 1920'erne og til 1939 og som minister og folketingsmand 1940-41. Efter vanskelige år i London 1942-45 blev Christmas Møller udenrigsminister i befrielsesregeringen 1945 og kom hurtigt igen i centrum af den politiske debat. Han udtalte sig tit på en måde, som traditionelle borgerlige vælgere ikke kunne støtte (Odense Stadsarkiv).

Heraf blev de godt 100.000 kr. direkte tillagt aktiekapitalen, der dermed nåede op på 215.000 kr., mens resten af pengene i de følgende år blev brugt på forskellige istandsættelses- og forbedringsarbejder.

Forholdet til Middelfart Kommune havde normalt været godt, men i krigens første år var der visse mislyde. Spørgsmålet om den første beslaglæggelse af slottet til de tyske tropper er allerede nævnt, og da kommunen nogenlunde samtidig havde givet tilladelse til opførelse af en ferieby for Dansk FolkeFerie ved Øksenrade Skov godt en kilometer sydøst for Hindsgavl, var det på tale inden for aktieselskabets bestyrelse at protestere. Da det kom til stykket, fastholdt man ikke protesten, og i 1942 var der ligefrem grundlag for en slags forsoningsmøde mellem parterne. Nu fik beboerne i feriebyen adgang til Hindsgavls park en eller to gange om ugen – men ligesom andre måtte de dog stadig og hver gang anmode om tilladelse hertil. Foreningen Norden og aktieselskabet vogtede på ubørtheden i området og havde etableret forskellige afspærringer. Middelfarts borgere havde således heller ikke almindelig adgang til badning på Hindsgavls kyststrækning, og det blev der ikke lavet om på i denne omgang. Til gengæld lovede byens repræsentanter at bistå med at få etableret en lokalforening i Middelfart inden for Foreningen Norden, så alt i alt var man kommet et lille skridt nærmere hinanden. Nogle år senere udvidede aktieselskabet sin bestyrelse og sørgede ved den lejlighed for også at inddrage repræsentanter for Middelfart Kommune.¹⁶

Da den danske regering den 29. august 1943 sagde nej til det tyske ultimatum om bl.a. at indføre dødsstraf for sabotage og efterfølgende ophørte med at fungere, indførte den tyske værnemagt militær undtagelsestilstand i det besatte Danmark. Det betød også en brat afslutning på sæsonen på Hindsgavl. Samtidig overfaldt værnemagten resterne af den danske hær, og de office-

rer fra den danske hær, der hørte til i det jysk-fynske område, blev fra den 6. september 1943 og seks uger frem interneret på Hindsgavl, inden tyskerne løslod dem. Ved denne lejlighed var der tale om henved 150 danske officerer samt 30 menige, hvortil kom en tysk vagtstyrke på 40 mand.

I vinteren 1943-44 stillede man fra Hindsgavls side lokaler til rådighed i kortere perioder for Den danske Andelshøjskole og Snoghøj Gymnastikhøjskole, der begge var blevet beslaglagt, men i sommeren 1944 kunne et tilnærmelsesvis normalt program gennemføres.

Freden varede imidlertid ikke længe efter sæsonens afslutning, for den 9. september kom tyskerne igen. I første omgang blev de i knap to uger, og fra den 9. november i fire uger, men da opløsningen nærmede sig hjemme i Tyskland, beslaglagde værnemagten Hindsgavl igen fra 16. marts 1945 – nu til tuberkulose-lazaret for soldater. Mange af patienterne døde på Hindsgavl, og de indlagtes tilstand var sådan, at både patienter og plejepersonale fik lov at blive helt frem til

Arkitekten og forfatteren Steen Eiler Rasmussen (1898-1990) var allerede fra 1924 lektor i byplanlægning ved Kunstakademiet og fra 1938 til sin afgang i 1968 professor i bygningskunst sammesteds. Han havde desuden egen arkitektvirksomhed og var som stærkt nordisk interesseret i en årrække med til at præge renoverings- og ombygningsarbejderne på Hindsgavl (Det Kongelige Bibliotek).

den 7. september 1945. Derefter tog aktieselskabets folk med det samme fat på at desinficere bygningerne, men inden dette arbejde var fuldenendt, rykkede en del af det britiske regiment Royal Dragoons ind på slottet, hvor de var indtil begyndelsen af november. Derefter var der risiko for, at slottet ville blive brugt til indkvartering af nogle af de flere hundrede tusinde tyske flygtninge, der endnu opholdt sig i Danmark, men faren drev over – bl.a. takket være hjælp fra Middelfarts borgmester – og kort efter nytår 1946 fik aktieselskabet igen rådighed over sin ejendom.¹⁷

Hindsgavl renoveres

Da aktieselskabet i forsommeren 1946 så tilbage på de sidste to krigsår, var det et trist syn, der blev oprullet. Ganske vist betød beslaglæggelserne ikke så store

egentlige ødelæggelser, men de “bevirkede et meget stort slid og omfattende tilgrusning og tilsmudsning af gulve og vægge og en almindelig forgrimmelse af alle rum, hvilket var så meget beklageligere, som huset nyligt var blevet istandsat. Tyskerne, som var der længst og i størst antal, havde brugt Hindsgavl som lazaret, hvad der havde været til fordel for det. Der blev også i stort omfang anvendt sivsko som fodbeklædning for at skåne gulvene. Englænderne var mere mobile end de syge tyskere, og deres tilsvining af slottet stod i forhold dertil. Stuerne og værelserne frembød et meget sørgmodigt og tilsølet skue, da de drog bort”.

Den første istandsættelse efter krigsbegivenhederne blev samtidig introduktionen af en ny arkitekt på Hindsgavl, idet en af landets førende arkitekter, professor Steen Eiler Rasmussen, der allerede var indvalgt i aktieselskabets bestyrelse, nu også begyndte at optræde i en udførende rolle. Det var således ham, der valgte farver og tapeter til istandsættelsen i foråret 1946, og trods valutarestriktionerne lykkedes det ham bl.a. at fremskaffe en del svenske stiltapeter med motiver fra 1700-tallets slutning fra Stockholm. I det hele taget skiftede det indre i hovedbygningen nu karakter: “De stærkt brogede og mørke farver i træværket er afløst af lyse og lette, således at rummene nu får deres farvepræg af tapeterne og ikke så meget af træværket”. Og der var, fastslog formanden for bestyrelsen, stor tilfredshed med renoveringen: “I sin nye skikkelse er Hindsgavl efter alles mening skønnere end nogen sinde og præges af en lys og let stemning, som ikke kan undgå at gøre indtryk”.¹⁸

Øverst: Salonen på Hindsgavl Slot midt i 1900-tallet (Middelfart Museum).

Nederst: Havesalen på Hindsgavl Slot midt i 1900-tallet (Middelfart Museum).

Modsatte side: Maleriet, der pryder væggen mellem 'Rosa stue' og 'Biblioteket' er af ukendt oprindelse og motiv, men er formodentlig malet af J.C. Richard i 1847 og kunne forestille Niels Basse Fønss' hustru, Louise. Det modsvares på den anden side af døren af et maleri af netop Niels Basse Fønss med identisk ramme også fra 1847.

På det økonomiske område blev belastningen ved renoveringen til at overskue, for i 1949 var det statslige udvalg for indkvarteringserstatning omsider færdig med sagen om beslaglæggelserne af Hindsgavl. Aktieselskabet fik dels skadeserstatning og dels erstatning for mistede lejeindtægter i det tidsrum, slottet havde været beslaglagt, til sammen godt 111.000 kr. Året efter den af Steen Eiler Rasmussen ledede renovering gik man også ud for at indsamle nye bidrag til udvikling af Hindsgavl for på den måde at skabe muligheder for vækst. Tanken om at få slottet gjort tjenligt til helårsbrug ved etablering af et centralvarmeanlæg dukkede nu op igen, men noget sådant forventede man stadig ikke at kunne finansiere over driften.

En opgørelse fra sommeren 1950 viser i øvrigt, at Foreningen Norden nu stort set var eneaktionær i Hindsgavl, idet kun 25 aktier à 500 kr. af den samlede aktiekapital på 215.000 kr. nu var på private hænder. Da der samtidig var et betydeligt personsammenfald mellem Foreningen Nordens ledende organer og bestyrelsen for aktieselskabet, var der begge steder fuld klarhed over, at man havde et stort ansvar for Hindsgavls fremtidige vedligeholdelse og drift.¹⁹

Genoptagelse af aktiviteterne og nødvendige fornyelser

I sommeren 1946 kom kursus- og mødeaktiviteterne på Hindsgavl lidt senere i gang end vanligt på grund af renoveringsarbejderne, men derefter kom arbejdet hurtigt tilbage i den vante gænge med belægning på slottet hvert år fra maj til september/oktober. Mindre fornyelser blev løbende gennemført, men det var et stort skridt, der blev taget, da man i 1953 omsider fik sikret håndvaske og rindende vand (koldt!) på alle værelser. Elektriske vandvarmere forbedrede dog situationen, formentlig ikke mindst i de fælles baderum.

En oversigt over aktiviteterne på Hindsgavl i sommeren 1955 viser, at stedet blev brugt stort set uafbrudt fra den 2. maj til den 1. oktober til i alt 29 kursus- og mødeophold med i alt 145 kursusdage. Syv af kurserne var arrangeret af Foreningen Norden selv, et kursus var foreningen medarrangør af, og et ophold var arrangeret af en af foreningens lokalafdelinger. Typisk var Foreningen Nordens aktiviteter samlet midt på sommeren, mens andre arrangører i særlig grad havde mulighed for at leje sig ind i for- og eftersommeren. Hindsgavls inspektør kunne i 1955 berette om i alt 2.590 gæster, og den gennemsnitlige belægning havde været på omkring 87 gæster pr. dag. De fremmødte repræsenterede ikke kun nordisk engagerede foreningsmennesker. Her var aftenskolefolk, fagforeningsfolk, funktionærorganisationer og forskellige grupper af offentlige ledere. Endelig var der også et bredt udsnit af folk fra det politiske spektrum – således at den tværpolitiske opbakning, som Foreningen Norden havde nydt siden sin stiftelse, tydeligvis også genspejledes i gæstelisten fra Hindsgavl.

Ca. ¼ af deltagerne mødte til Foreningen Nordens egne aktiviteter, og 14 % af årets samlede deltagerantal var fra de øvrige nordiske lande. Ud over de her nævnte aktiviteter åbnede Hindsgavl også gerne dørene for enkeltstående besøg af foreninger, og når de blev talt med, var det tæt ved 5.000 mennesker, der på et år besøgte slottet, der i sæsonen havde knap 20 ansatte.²⁰

I august 1955 gennemførtes – som det efterhånden var blevet skik og brug – et par velbesøgte kammermusikuger. Det var noget, som fortsatte i mange år, og som havde et trofast publikum. Men selv den slags kunne ikke gennemføres, uden at man tydeligt mærkede tidens udvikling i arrangementerne, hvad en beskrivelse fra 1974 vidner om:

“Er vejret godt den sidste dag, bliver tusinder af stearinlys anbragt i græsset. Det ser fantastisk ud, når de bliver tændt ved mørkets komme”.

*Sommerglæderne ved det konservative
højskolekursus på Hindsgavl i juni 1948
omfattede også kortspil i haven
(Fyens Stiftstidendes pressefotosamling,
Odense Stadsarkiv).*

*Kammermusikugerne på Hindsgavl
samlede i en årrække et begrænset,
men trofast og interesseret publikum
– her et billede fra 1966 (Poul Olsen fot.,
Odense Stadsarkiv).*

*Mange havde gode minder med hjem fra
Hindsgavl – givetvis også disse deltagere i
Det Kooperative Fællesforbunds stævne i
sommeren 1947 (Friedrich Bornkessel fot.,
Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv).*

Ved genåbningen af Hindsgravl den 2. maj 1977 efter omfattende renoverings- og nyindretningsarbejder fangede pressefotografen i sin linse arkitekten, professor Steen Eiler Rasmussen, der selv fotograferede ved begivenheden (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Odense Stadsarkiv).

Apoteosen af en dansk herregård

Når man arbejder med Hindsgavls nyere historie, møder man hurtigt navnet Steen Eiler Rasmussen (1898-1990). Det er i sig selv ikke så underligt, for som arkitekt, byplanlægger, forfatter, pædagog og debattør var han i særklasse.

Mærkeligt nok færdiggjorde Steen Eiler Rasmussen aldrig nogen uddannelse efter at være blevet udlært som murersvend. Han gik et par år på Kunstakademiets bygningstekniske skole, men blev meget tidligt opslugt af den praktiske verden uden for akademiet. Som 21-årig vandt han sammen med en kollega førstepræmier i hele tre arkitektkonkurrencer – en bebyggelsesplan og to byplaner – og det blev da også som specialist i byplanlægning, at han først slog sit navn fast. Fra 1924 var han lektor i byplanlægning og fra 1938 professor i bygningskunst, og både i det københavnske område – hvor han var en af hovedmændene bag den såkaldte Fingerplan, der på afgørende vis kom til at præge hovedstadsområdets udvikling i anden halvdel af det 20. århundrede – og ud over landet fungerede han som byplanmæssig rådgiver.

I 1945 blev han medlem af bestyrelsen for A/S Hindsgavl, og der er næppe tvivl om, at han allerede da havde et nært personligt kendskab til stedet. Han var ganske vist ikke specialist i renovering, men hans arkitekturhistoriske og håndværksmæssige indsigt fejlede ikke noget.

Året efter ledede han en større istandsættelse af Hindsgavls hovedbygning og gjorde herunder en del for at lysne helhedsindtrykket i rummene, bl.a. ved indkøb af lyse tapeter i 1700-tals stil. De kom nu til at dominere rummene i stedet for mørkt træværk. Både dette og de senere renoveringsarbejder, Steen Eiler Rasmussen og hans tegnestue stod for i hovedbygningen og sidefløjene, var præget af stor veneration

for det gamle, og en af hans tidligere medarbejdere har fortalt, at Steen Eiler Rasmussen undertiden selv brugte Hindsgavl som en slags refugium.

Det var, mens Steen Eiler Rasmussen var aktiv i eget tegnestuefællesskab, at der f.eks. kom rindende vand og centralvarme i hovedbygningen på Hindsgavl, men det var nok først og fremmest andre istandsættelser, han selv prægede – i 1959 kom der også lysere og festligere farver i flere af hovedbygningens rum, og i 1967-68 blev vestibulens trappeparti fornyet efter tegninger af Steen Eiler Rasmussen selv. Men meget af det, som hans tegnestue forestod i 1970'erne og fremefter, blev først lavet, da han selv havde trukket sig ud af det daglige arbejde. Man tog dog alligevel den gamle mester med på råd, når der skulle træffes større beslutninger.

I begyndelsen af 1960'erne holdt Steen Eiler Rasmussen et større bygningshistorisk foredrag om Hindsgavl ved en sammenkomst på stedet. Foreningen Norden fastholdt foredraget på bånd og fik det også skrevet ud, så man kunne gemme de vise ord i arkivet.

Det var tydeligt, at Steen Eiler Rasmussen var meget betaget af stedet, og han fastslog da også, at "Jeg kender ikke nogen anden bygning, der har en så rig rummusik som Hindsgavl". Han kunne let se, at der måske var sparet hist og her ved opførelsen, og at man på nogle områder havde haft dygtigere fagfolk til opførelsen end på andre. Han var også helt bevidst om, at den, der havde stået for det praktiske arbejde ved opførelsen, nok havde lånt fra andre fynske herregårde, ikke mindst Krengerup, men helheden på Hindsgavl og det storslåede bastionsagtige anlæg – når man så det fra havesiden – fandt han utrolig karakterfuld. Så trods de fejl, han let kunne finde, sluttede han med at betegne Hindsgavl som apoteosen (guddommeliggørelsen) af en dansk herregård. Meget højere kunne han vist ikke nå!²¹

Der var gamle stiltapeter på væggene, og man sad tæt, da der i juni 1948 var konservativt kursus på Hindsgavl (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Odense Stadsarkiv).

“I dag kan man godt tage til Hindsgavl uden at have slips med. Men blot for 15-20 år siden mødte ingen op til aftenens koncert uden at have skiftet til elegant aftentoilette. Og kunstnerne, der ofte spillede i flere dage og derfor lærte deres publikum godt at kende, blev voldsomt feterede – lidt for voldsomt efter nogens mening. Et medlem af Det kongelige Kapel udtrykte det på den måde, at han undertiden følte en umanerlig trang til at gå i enrum og sige *røv!*”

En anden afreagerede ved at gå over på avlsgården, sætte sin klarinet for munden og trække en gåseflok efter sig over gårdspladsen.²²

Det ovenfor beskrevne tryk på slottet lå altså på et niveau, der var ca. det dobbelte af tiden før 2. verdenskrig, hvilket i sig selv forøgede vedligeholdelsesudgifterne. Men da brugerne i stigende grad efterspurgte bedre faciliteter – som de var vant til hjemmefra el-

ler fra andre kursussteder – fandt aktieselskabet efter grundige overvejelser i 1960 tiden inde til at etablere centralvarme på slottet – det kunne gøres for godt et par hundrede tusinde kroner.

Blandt fordelene var, at der dermed kunne åbnes for gæster i en længere periode af året, og at det personale, som man antog, kunne få en mere varig ansættelse end lejlighedsvis sommerjobs. Nogle fugtproblemer kunne givetvis mindskes ved installation af centralvarme, men omvendt var man også godt klar over, at ikke mindst bygningens træværk i de første år ville blive påvirket voldsomt ved mere eller mindre konstant opvarmning. Da de påtænkte installationer viste sig at kunne gennemføres uden væsentlige interiørmæssige konsekvenser, blev opfyldelsen af kundernes ønsker det, der gjorde udslaget, og efter en ny indsamling blev arbejdet udført 1960-61.²³

Foreningen Nordens vanskeligheder

Endnu i begyndelsen af 1960'erne kunne der med sparsommelighed opnås nogenlunde balance i aktieselskabet Hindsgavls regnskab, men det blev med årene stadig tydeligere, at det var vanskeligt at samle de penge sammen, der skulle til for løbende at modernisere stedet til et tilfredsstillende niveau. Et af de punkter, der trængte sig på efter installationen af centralvarmen, var at få lavet flere enkeltværelser og at få forsynet alle værelser med bad og toilet. Også her kom der hurtigt et betydeligt pres fra andre og mere moderne kursussteder.

Fhv. statsminister Erik Eriksen blev formand for aktieselskabets bestyrelse i 1967 og forsøgte hurtigt at få sat gang i projektering af udvidelse og modernisering. Forpagteren, der lejede de store herregårdsmarker og avlsbygningerne af Middelfart Kommune, blev

Den tidligere Venstre-statsminister Erik Eriksen var formand for Foreningen Norden 1964-71 og i en periode også formand for A/S Hindsgavl, da det for alvor begyndte at stramme til med økonomien på stedet – ikke mindst som følge af konkurrence fra stadigt flere kursuscentre. Erik Eriksen er her fotograferet i slotsgården i forbindelse med et møde i Foreningen Norden i maj 1967 (Poul Olsen fot., Odense Stadsarkiv).

Gruppenarbejde i et af de mindre lokaler i hovedbygningen i forbindelse med et møde i børn og unge-sektoren på Hindsgavl i marts 1974 (Poul Olsen fot., Odense Stadsarkiv).

Fra førstesalen i hovedbygningen, der i dag er indrettet med konferencerum og selskabslokaler.

således opsagt, så hans bolig kunne inddrages til nye værelser, og kommunen måtte så indrette en ny bolig til ham i enden af avlsgårdens østlige længe.

Omkring 1970 måtte man imidlertid erkende, at det ikke var realistisk at følge med tiden ved kun at forlede sig på private indsamlinger og driften. Der måtte andre boller på suppen, og det lykkedes da også for Erik Eriksen inden sin død i 1972 at opnå et principielt tilsagn fra regeringen om tilskud til en ombygning – i form af et statslån med en meget begrænset rente efter den tilskudsform, som normalt var gældende for højskoler.²⁴

Hjælp fra staten

Det var imidlertid ikke gjort med et principiltilsagn, for selv et billigt statslån skulle jo forrentes og afdrages, og det gjorde, at man var nødt til at prioritere i bunken af de mange ønsker til ombygninger, udbygninger og renoveringer. Efter oliekrisen og den deraf følgende økonomiske afmatning kunne man også mærke problemerne i form af svigtende belægning, og da den daværende inspektør Knud Brandt i november 1974 så på situationen, så det noget uoverskueligt ud.²⁵

I 1969 havde Foreningen Norden omsider fået samlet alle aktierne i aktieselskabet – men samtidig var foreningen præget af en dramatisk tilbagegang i medlemstallet. Fra 1968 til 1975 faldt antallet af medlemmer fra godt 50.000 til godt 35.000, og det blev kun værre, som 1970'erne gik. Herfra var det efterhånden vanskeligt at få hjælp, og tilbagegangen ramte nærmest selvfølgelig også foreningens sommerkurser på Hindsgavl.

Markedet for kursuscentre havde i de foregående år vist en stor vækst, så Knud Brandt skønnede, at der i 1974 var rundt regnet 200 kursuscentre i Danmark.

Nonnerne

Et andet sagn vil vide, at der engang lå et nonnekloster ved Hindsgravl. Det henlå godt beskyttet af borgen. Der var også en kirke mellem borgen og klostret. Både kirke og kloster var oprettet af en from herremand, der mente, at klosterlivet ville have en god indflydelse på den urohægede kongeborg. Men sandheden blev snart en anden.

På borgen boede engang en herremand, der havde en meget smuk datter. En dag dukkede en ældre, hæslig, men meget velhavende bejler op på borgen for at bede om datterens hånd, men hun var absolut ikke begejstret for frieren. Hendes hjerte tilhørte en ung, fattig mand, som hun ville give sit ja.

Men først måtte hun spørge sin far, sådan som det var skik og brug på den tid, og han var ikke glad for datterens valg. "Du skal tage den rige ridder", lød det faderlige svar.

Datteren var ikke just fornøjet med den faderlige besked, og hun indså, at hun aldrig ville få faderens velsignelse til at tage den unge mand. Derfor tog hun

en drastisk beslutning. Hun gik i kloster, og så fik hun i hvert fald fred for den gamle, hæslige ridder. Som sagt, så gjort.

Hun blev optaget som novice på det nærliggende kloster, og efter en lang prøvetid var hun klar til at smide sløret og aflægge sit kyskhedsløfte. Men ret da de små sølvklokker kaldte nonnernes opmærksomhed mod den hellige indvielse, stormede den hæslige og rige bejler ind med sine folk for at sætte en kæp i hjulet. Nonnerne slog kreds om jomfruen, og den unge pige og de andre nonner flygtede over stok og sten gennem en hemmelig gang. Og netop som de smækkede porten i til gangen, så sank den vanhelligede kirke og klosteret i havet med ridderen og hans følgesvende. Det var slut med klosteret. Det eneste, der er tilbage, er lyden af klosterkirkens klokker, der stadig ringer på stille sommeraftener.

Hvordan det videre gik den unge pige og hendes hjertes udkærne, melder sagnet desværre intet om, men man har jo lov at håbe på en lykkelig udgang.⁵

Gruppedrøftelser i biblioteket i forbindelse med et møde i børn og unge-sektoren på Hindsgavl i marts 1974 (Poul Olsen fot., Odense Stadsarkiv).

Det gjorde konkurrenceforholdene noget anderledes end dengang i 1920'erne, da Hindsgavl blev etableret som kursussted. De barske realiteter lod sig ikke benægte, og rygterne begyndte hurtigt at løbe. I januar 1975 kunne *Middelfart Venstreblad* således oplyse, at Hindsgavl efter alt at dømme måtte opgives som ramme om Foreningen Nordens kursusvirksomhed og som "Nordens borg". Kort tid senere kom det frem, at man havde besluttet at fortsætte sommeren over, men den mangeårige inspektør, Knud Brandt, var opsagt til fratræden den 1. november.

Da rygterne kom frem i pressen, begyndte spekulationerne om, hvad man så kunne bruge Hindsgavl til. Middelfarts borgmester, Herman Jensen, blandede sig

også i debatten med et forslag om at omdanne Hindsgavl til en slags fynsk Louisiana, altså et kunstudstillings- og kulturcenter, måske endda med Middelfart Kommune som ejer. Måske havde Herman Jensen blot ønsket at slå i bolledejen for at bringe tingene videre. I hvert fald rykkede Foreningen Norden hurtigt ud med et dementi ("Hindsgavl Slot er overhovedet ikke til salg") og med en understregning af, at man stadig var i gang med at søge finansiering til et ombygningsprojekt.²⁶

Ganske kort tid efter dette lidt pinlige intermezzo – Herman Jensen var nemlig også medlem af aktieselskabets bestyrelse – faldt ombygningsplanerne om-sider på plads. Der blev truffet endelig aftale om et statslån på 5 mill. kr. til en rente på 4 %, og fra anden

Igennem mange år afholdt Socialdemokratiet sommerstævner i den store slotspark. Her taler daværende statsminister Anker Jørgensen ved et sådant stævne i august 1973. I det gode vejr havde stævnet samlet masser af tilhørere (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Odense Stadsarkiv).

side (bl.a. private fonde) blev der tilvejebragt ca. 1 mill. kr. Endelig udvidede man aktiekapitalen med 150.000 kr. B-aktier og havde dermed signaleret, at man var åben overfor på ny at udvide ejerkredsen.

I slutningen af 1975 kunne arbejdet med det barberede ombygningsprojekt påbegyndes. Det afsluttedes 1½ år senere. I det ydre var den væsentligste fornyelse et nyt tag på hovedfløjen, og i fløjens indre havde man fået indrettet en foredragssal med plads til 150 på et sted, der tidligere til dels var optaget af værelser, samt nogle grupperum. I Vestfløjen og i den tidligere Forpagterbolig var der nymonteret 24 værelser med eget bad og toilet, og en ny reception var indrettet i hjørnet mellem Fruerfløjen og Vestfløjen.

Der var med andre ord tale om væsentlige forbedringer, og da man fra 1. januar 1977 samtidig ansatte et nyt inspektørpar, var man nu klar til igen at åbne Hinds-gavl. Åbningen fandt sted den 2. maj, og umiddelbart efter genindvielsen blev der afholdt et møde med titlen *Nordisk status* med indlæg af Norges tidligere statsminister Trygve Bratteli og flere andre. Noget kunne tyde på, at alt var tilbage ved det gamle. Havde man troet det, var man imidlertid på vildspor, og Foreningen Nordens daværende formand, forstander Erik Andersen, gjorde det da også klokkeklart i en udtalelse til *Middelfart Venstreblad* 14 dage senere, at nu skulle stedet hvile i sig selv. Foreningen Nordens muligheder for at finansiere fortsat vedligeholdelse og modernisering var udtømte!²⁷

Øverst: Hindsgavls brand den 23. juni 1977. Sprøjterne er i gang (Lars Lindskov fot., Middelfart Museum).

Værnepligtige fra CF deltog sammen med mange andre ved slukningen af den store brand i Hindsgavls avlsbygninger Skt. Hans aften 1977 (Benny Ahlmann-Jensen fot., Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Odense Stadsarkiv).

Nordens største sankthansbål

Det nye inspektørpar begyndte hurtigt at intensivere slottets markedsføring under mottoet “kursuscenter med atmosfære” og rettede fokus mod nye kundegrupper, ikke mindst i de ferieperioder, som vanskeligt kunne udfyldes af almindelig kursusvirksomhed, men det blev en anden begivenhed, der fuldkommen omkalfatrede mulighederne på stedet i de følgende år.

Noget af den særlige atmosfære, der havde været over Hindsgavl, hang utvivlsomt sammen med, at avlsgården i alle årene havde været i fuld drift, så kursusdeltagerne befandt sig så at sige midt i et levende landbrug, når de kom på stedet. Det ændrede sig imidlertid brat den 23. juni 1977, da den trelængede avlsgård udbrændte ved det, som i pressen siden blev døbt Nordens største sankthansbål.

En overophedet elmotor, der trak et transportbånd til loftet over Vestfløjen, havde været i gang, og den antændte nu hurtigt alt brændbart i denne fløj samt det enorme stråtag på laden, der gik for at være Nordens største stråtag. Herfra bredte ilden sig med lynets hast også til den østlige længe. Alt udbrændte, selv om 100 brandfolk fra Middelfart, Fredericia, Vejle og Kolding samt fra CF-kolonnen i Middelfart deltog i slukningsarbejdet. Den relativt nyindrettede forpagterbolig i østfløjen gik også op i luer, og næste morgen kunne det triste billede gøres op: 104 køer og kalve havde mistet livet, mens det lykkedes at redde størstedelen af gårdens grise.²⁸

Efter branden opstod der en kortvarig diskussion om stedets fremtidige anvendelse – og tanken om et kunst- og kulturcenter på avlsgårdens plads blev nu igen bragt op. Middelfart Kommune besluttede dog meget hurtigt, at forsikringssummen på 3 mill. kr.

skulle anvendes til at genopføre avlsgården i den oprindelige form, denne gang med tegltag. Det kom ganske vist til at koste 11 mill. kr., men ingen i Middelfart lavede vrøvl over denne disposition, fortalte borgmester Herman Jensen senere, og forpagter Hugo Vingborg fik således snart mulighed for at fortsætte sin bedrift i fuldt omfang.²⁹

Erik Haunstrup Clemmensen (1920-2009) var formand for direktionen i Kreditforeningen Danmark, da foreningen i 1979 valgte at engagere sig helhjertet i Hindsgavls videreførelse som kursus- og konferenceejendom. Haunstrup Clemmensen var ved siden af sin erhvervskarriere også aktiv som konservativ politiker og i en lang række foreninger, blandt andet Foreningen Norden, hvor han i en årrække var medlem af hovedbestyrelsen (Det Kongelige Bibliotek).

Kreditforeningen Danmark hovedaktionær

De sodsværtede ruiner af avlsgården blev snart afløst af nye bygninger, der var opført med arkitektonisk bistand af folk fra Steen Eiler Rasmussens tidligere tegnestue – og på slottet fortsatte de aktiviteter, det nye inspektørpar havde taget op fra 1977 med uformindsket styrke. I Foreningen Nordens hovedbestyrelse og i aktieselskabets bestyrelse blev bestræbelserne på at finde en mere varig løsning på finansieringsproblematikken fortsat. Her viste det sig snart, at det var et heldigt valg, da man nogle år forinden havde indvalgt den administrerende direktør for Kreditforeningen Danmark, Erik Haunstrup Clemmensen i Foreningen Nordens bestyrelse.

Haunstrup Clemmensen havde 1960-71 og igen 1973-77 sæde i Folketinget for Det konservative Folkeparti og var 1972-74 partiformand i en turbulent periode, hvor han stod for en midtsøgende linje, og fra 1971 havde han samtidig jobbet som kreditforeningsdirektør og var en af hovedmændene bag den fusion, der skabte Kreditforeningen Danmark. Hans indflydelse her var således ganske betydelig og hans kontaktnet stort. Og Haunstrup Clemmensen så hurtigt mulighederne i Hindsgavl og formåede også at få gennemført de tanker, der var kommet frem.

Da aktieselskabet Hindsgavl den 22. juni 1979 afholdt generalforsamling, blev sløret løftet for den aftale, der var indgået mellem Foreningen Norden og Kreditforeningen Danmark. Aftalen betød, at aktiekapitalen i selskabet skulle udvides med knap 8 mill. kr. i A-aktier, således at Kreditforeningen reelt fik den altafgørende indflydelse på den kommende udvikling. Om nogen egentlig vurdering af slottet havde der i denne forbindelse vistnok ikke været tale.

Beløbet på de knap 8 mill. kr. skulle dels gå til at indløse den gæld, aktieselskabet havde oparbejdet til Foreningen Norden, dels til yderligere modernisering på Hindsgavl. Samtidig var det aftalt, at Foreningen Norden i samme udstrækning som hidtil og på rimelige økonomiske betingelser skulle kunne fortsætte sin kursusvirksomhed på Hindsgavl. Repræsentanter for Kreditforeningen Danmark blev samtidig indvalgt i aktieselskabets bestyrelse, og en direktør fra foreningen blev aktieselskabets nye direktør. Formandsposten for aktieselskabets bestyrelse skulle dog fortsat være beklædt af en repræsentant for Foreningen Norden.

For Kreditforeningens vedkommende var det planen, at Hindsgavl fremover skulle anvendes til interne uddannelsesaktiviteter og til møder og konferencer – aktiviteter, man tidligere havde lejet sig ind med på andre steder. Samtidig ville man gerne tilbyde

Øverst: Et af de nyindrettede værelser, der stod færdig i maj 1977. Ved skrivebordet inspektørparrets kvindelige halvdel, fru Erny Nybo (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Odense Stadsarkiv).

Nederst: Sådan tog der sig ud i Hindsgavls hovedsal i 1977 efter endt ombygning. I lænestolen den daværende inspektør, Helge Nybo (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Odense Stadsarkiv).

medarbejderne ferieophold på stedet. Ved en sammenkomst for pressefolk i juni 1980 blev stedet præsenteret.

Kreditforeningens indflydelse viste sig hurtigt at have positive følger. Haunstrup Clemmensen lagde ikke skjul på, at Hindsgavls historiske værdier havde været ved at komme i fare på grund af Foreningen Nordens anstrengte økonomi, og han slog også hurtigt fast, at vedligeholdelsesniveauet ville blive hævet, "så denne værdifulde ejendom på enhver måde sikres for vore efterkommere". Samtidig blev der luftet planer om en udvidelse med en ny værelsesfløj med 40 værelser ved vejen ned til Hindsgavl Bro og forbundet med slottet med en underjordisk gang.³⁰

Renovering og kongresfaciliteter 1981-84

Denne udvidelsesplan blev dog ikke fuldt gennemført. I første omgang viste det sig nødvendigt at udskyde arbejdet med en ny værelsesfløj, og i stedet koncentrerede man sig om at fortsætte den renovering, der var delvis gennemført i 1977 – nu fik resten af hovedfløjen samt de to sidefløje nyt tag, og i Kavalersfløjen kom det til en total ombygning, således at alle værelser her nu fik bad og toilet. Endvidere forbedrede man hovedbygningens garderobe- og toiletforhold ved at udgrave en underetage under en del af hovedbygningen. Et rejsegilde i september 1981 markerede, at arbejdet gik fremad, og ved juletid kunne bestræbelserne for at åbne Hindsgavl for et nyt publikum krones med held, ved at TV bragte udsendelsen *Jul på Hindsgavl*. Det var ikke mindst vigtigt, fordi man også under det nye ejerskab skulle hente tre fjerdedele af omsætningen i det frie marked.

Det gode forhold til Middelfart Kommune stod i centrum, da Kreditforeningen Danmark snart viste sig interesseret i at få mulighed for at afholde større konferencer på stedet, og til det formål havde man fået kig

Et kig ind i den nye konferencsal i Hindsgavls lade ved indvielsen i juni 1984. På talerstolen Foreningen Nordens direktør, borgmester i Lyngby-Taarbæk, Ole Harkjær (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Odense Stadsarkiv).

på den enorme ladebygning, som der set fra en landbrugs-mæssig synsvinkel ikke var fornøden anvendelse for. I 1983 indgik Kreditforeningen Danmark derfor en lejeaftale med Middelfart Kommune om en del af ladebygningen og indrettede snart efter – igen med bistand fra Steen Eiler Rasmussens gamle tegnestue – konferencefaciliteter til 250 personer i en selvstændig bygning på 280 kvadratmeter opført inde i laden. De bærende spær hvilede nu direkte på jorden for ikke at belaste de brandmørnede mure.

Det, der tidligere havde været dækket af Nordens største stråtag, var nu forandret til Danmarks dyreste lade, og der blev her indrettet møderum i stueetagen og bespisningsmulighed på 250 kvadratmeter på før-

stesalen. I foyeren fik Middelfart Museum mulighed for at arrangere mindre udstillinger af museumsgenstande, og det hele kunne indvies den 12. juni 1984. Kreditforeningen Danmark havde betalt indretningen af Danmarks mest moderne konferencemiljø i Middelfart Kommunes bygninger, og man markerede dermed det gode samarbejde i 200-året for slottets opførelse.³¹

Ny værelsesfløj 1990

Planerne om en ny værelsesfløj og om fortsatte renoveringer var imidlertid ikke glemt, men tanken om at placere værelsesfløjen ved alleen ned til Hindsgavl Bro blev opgivet, og i stedet koncentrerede man sig i

Mange års overvejelser førte i 1990 til opførelse af en ny værelsesfløj og dermed til en udvidelse af kapaciteten. Her er arbejdet i gang i april 1990 (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Odense Stadsarkiv).

slutningen af 1980'erne om at få myndighedernes tilladelse til at bygge i den vestlige del af anlægget, hvor der tilbage i tiden havde været foredragssal og skoleherberg. Det blev nu alt sammen revet ned og erstattet af en funkende ny værelsesfløj med 23 dobbeltværelser og fire grupperum. Samtidig blev alle de resterende værelser, der ikke havde været ombygget tidligere, nu også forsynet med bad og toilet, og kapaciteten var hermed nået op på 146 overnattende gæster – alle på værelser med bad og toilet. Faciliteterne til kongresser og møder i den gamle lade blev samtidig forbedret, og endelig lavede man ved denne lejlighed fritidsrum med mulighed for at spille billard, bordtennis m.m. i hovedbygningens tagetage. Dermed var der brugt rundt regnet 26 mill. kr. inden for en toårig periode, og det hele kunne præsenteres for pressen i oktober

1990. På dette tidspunkt var det stadig formanden for Foreningen Norden, tidl. minister Dorte Bennedsen, der var formand for aktieselskabsbestyrelsen.³²

Denne konstruktion – som tiden for længst var løbet fra – ophørte i løbet af 1990'erne, hvor det samtidig kom til store strukturforandringer inden for bank- og realkreditsektoren. Resultatet af det hele blev, at Foreningen Norden i 1993 ophørte med at være medejer af Hindsgavl, og at aktieselskabet Hindsgavl i forlængelse af fusionsbølgen efter årtusindskiftet endte med at være Fonden Realdanias ejendom. Nogenlunde samtidig med, at dette nye ejerskab var faldet på plads, aftalte Middelfart Kommune og aktieselskabet Hindsgavl, at aktieselskabet kunne købe avlsgårdens bygninger til en pris af syv millioner kroner.³³ Dermed var det slut med at drive landbrug fra udbygningerne, og da

Slotsværelse i hovedbygningen (Hindsgavl Slot A/S).

Regentparret besøgte den 20. juni 1996 Middelfart som led i det traditionelle sommertogt og til markering af Middelfarts 500 års købstadsjubileum. De aflagde blandt andet besøg på Hindsgavl, hvor der var arrangeret frokost og er her fanget i fotografens linse i en rolig stund på terrassen (Birgitte Carol Heiberg fot., Fyns Presse Foto).

aktieselskabet Hindsgavl kort tid efter blev opløst, blev administrationen af Hindsgavl overdraget til Realdanias ejendomsselskab, Realea A/S, nu Realdania Byg A/S, der siden har arbejdet med spændende udvidelsesplaner på stedet.

Mødested for fremtiden

Set i bagklogskabens klare lys var der tale om en lykkelig beslutning, da ritmester Clauson-Kaas og kaptajn Helge Bruhn i 1921 i fællesskab traf afgørelsen om at satse på, at Hindsgavl Slot skulle bruges som mødested for den næsten helt nystartede danske afdeling af Foreningen Norden. Hermed blev stedet reddet til en sag, der havde stor tværpolitisk opbakning, og samtidig af folk, som gennem rigtig mange år gjorde en kæmpemæssig indsats for at holde stedet i bedst mulig

forfatning. Efter 2. verdenskrig kom stedet hurtigt på fode igen, og først da Foreningen Norden kom ind i en nedgangsperiode, samtidig med at konkurrenceforholdene for kursuscentre blev skærpet, og publikumskravene voksede stærkt, viste det sig nødvendigt med et nyt ejerskab.

Gennem Kreditforeningen Danmarks reelle overtagelse af stedet i 1979 åbnede der sig nye muligheder for en stadig udvikling på stedet. Disse muligheder er i vidt omfang udnyttet – senest ved købet af avlsgårdens bygninger fra Middelfart Kommune i 2002 og den efterfølgende totale renovering af avlsgårdskomplekset.

227 år efter opførelsen af Hindsgavl Slot ligger det stadig som en perle i en lidt afsondret verden, men klar til at blive brugt af mange, og med en ejer, som magter den vedligeholdelse, der følger med offentlig adgang til og intensiv brug af en perle af denne karat.

Forår

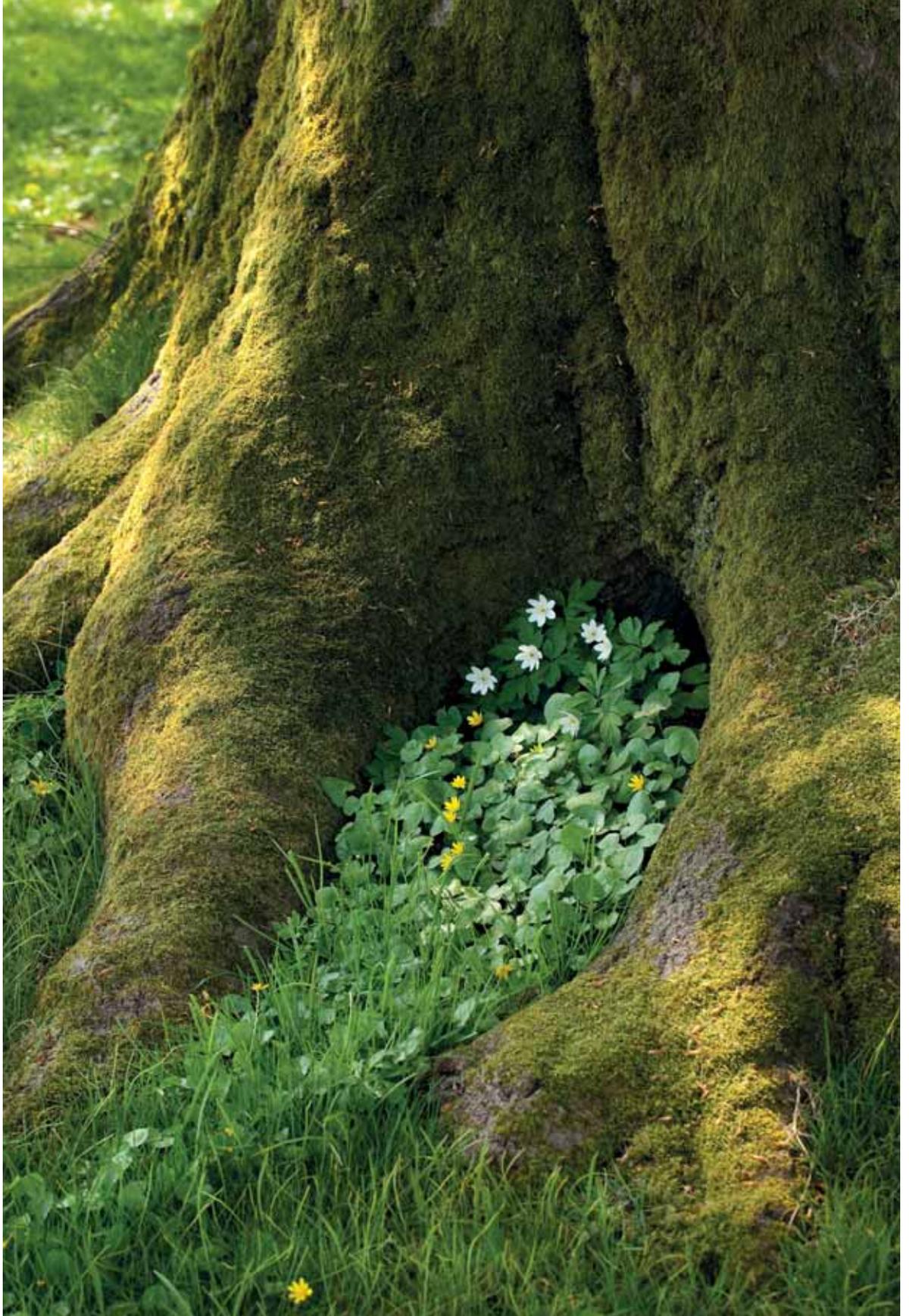

Retrospektiv visit i Hindsgavls have

Af Margrethe Floryan

Så snart skiltet ved Brovejen viser Hindsgavl, begynder den sidste og afgørende etape ind i dette på en gang storslåede og meget fortrolige univers. Efter få hundrede meter viger bøgeskoven for det dyrkede land, og de store flader ændrer farve og struktur, alt efter hvilken årstid vejen leder os til Fyns vestligst beliggende herregård.

Robuste dyreriste fortæller, at der er mere skov og mere vildt i vente. 40 km er max. Vejen er smal. Til gengæld er udsigten vid. Allétræerne danner en fast rytme ud over den åbne mark. Træerne er stadig unge. De har tiden for sig. Men de taler nøjagtig det sprog, vi kender fra snesevis af andre danske herregårdsanlæg, – som slægt følger slægters gang.

Som alle andre historiske haver er Hindsgavl summen af flere tidsaldres skaben. Dele af havens planløsning går tilbage til 1750erne, mens andre elementer, herunder pavilloner, plantninger og flere stiløb, skyldes en delvis omlægning af haven omkring år 1815. Hvad vi oplever i dag, er dog på afgørende punkter resultaterne af den nyordning af haven, som fandt sted i 1930erne. Disse arbejder blev forestået af landskabsgartner Jens Peder Andersen og omfattede både helt nye elementer og lån af motiver fra nogle af havens tidligste faser.

I.P. Andersens overordnede vision for haven for tjener særlig opmærksomhed: “– Lys og Skygge i den

*Allétræerne giver rytme og bevægelse
i kulturlandskabet. Den halvanden kilometer lange
lindeallé grænser op til marker og dyrehave.*

livligst mulige Vekselvirkning mod rolige udbredte Græsflader og Trækronernes kraftige Struktur, det er det, der giver den Stemning og Idyl, der er så kvægende for Sindet.–²¹ Som Hindsgavls mange gæster kan konstatere – både de, der er her for første gang, og de, der kommer her år efter år – har I.P. Andersens vision i høj grad vist sig bæredygtig.

Hindsgavl Allé

Med sit næsten halvanden kilometer lange forløb er alléen et tydeligt tegn på Hindsgavls interaktion med verden udenfor, både logistisk og økonomisk. Samtidig inviterer den så tydeligt til en bevægelse. Alléen munder ud i Hindsgavls *cour d'honneur*, i gårdrummet, og her bliver vi budt velkommen med anstand. De store og stolte bygninger giver en monumental ramme

om denne modtagelse. Men selvom bygningerne lægger voldsomt beslag på vores opmærksomhed, ser vi, at flere grønne oplevelser er i vente.

Bevæger vi os fra gårdrummet op ad hovedtrappen og via slottets forhal frem til havesalen, viser Hindsgavls have sig fra en af sine allermest fordelagtige sider. Fra den store terrasse inviterer tre komfortable trappeløb os ud i haven, men vi kan også dvæle et øjeblik på terrassen.

Den store, let skrånende plæne rækker helt ned til Lillebælt, eller rettere Fænøsund, som vandet hedder på dette sted.

Rhododendron-plantninger og træer, der repræsenterer et væld af sorter og aldre, danner et varieret akkompagnement til græsset og de lyse grusstier. Partiet med den hvidmalede bro og bænken ved dammen fanger også vort blik – og kalder på ro.

Fra slottets terrasse er der kig over havens store, skrånede plæne til Fænøsund (Hindsgavl Slot A/S).

Romantiske promenader

Den aldrende lindeallé vinkelret på anlæggets øst-vestakse adskiller lysthaven fra køkken- og frugthaven. En hæk, bestående af dels tjørn dels ribes, er med til at holde markens dyr væk fra de frodige grøntsagsbede, frugtbuske, diverse krydderurter og blomster til afskæring. I lindealléens højre side tillader rytmen mellem træerne gavmilde kig ind i haven, og et par brede grusstier fører fra alléen og ind på tværs af havens skrånende græstæppe og frem til midteraksen. Her opstår det vanskelige valg mellem et vue til Fænosund eller i retning mod hovedbygningen. Måske ender det endda med, at badehuset og -broen lokker havens gæster "tilbage til naturen".

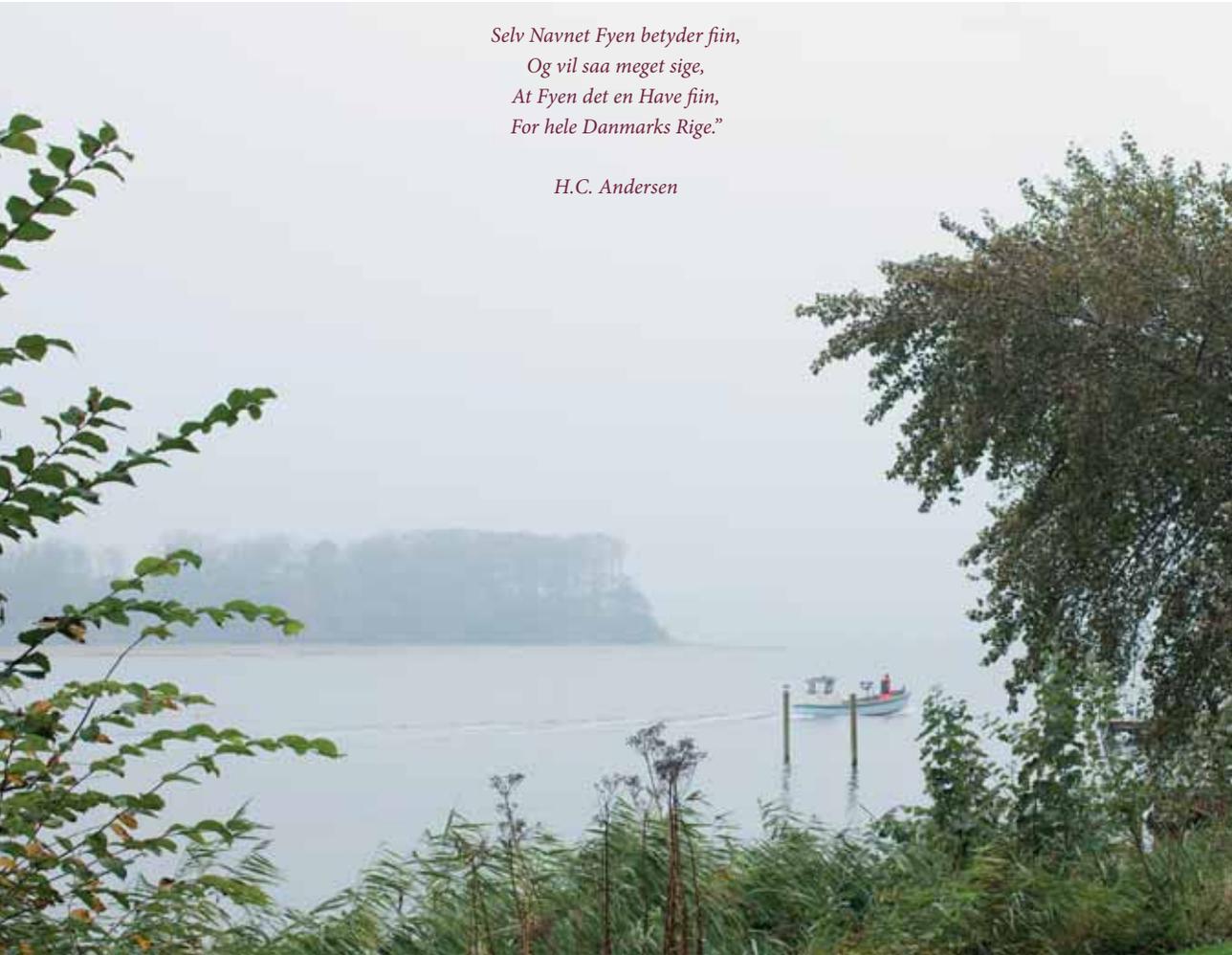
Stierne leder videre, og øjet søger nye motiver. I retning mod havens vestlige grænse er flere af stierne forsynet med trappetrin, for terrænet ligger højt. I denne bræmme af høje bøge gemmer der sig en serie udsigtspladser. Et par af dem er forsynet med paviljoner og bænke – og bærer så interessante navne som "Abrahams Skød" og "Verdens Ende". Begge seværdigheder ligger i nogen afstand fra hovedbygningen, iøvrigt ligesom mange andre scener med tilsvarende navne, som møder os i haverne fra o. år 1800 på det europæiske kontinent. Endda i så fjernt beliggende et anlæg som Pavlovsk, nær Skt. Petersborg, finder vi en udsigtsplads kaldet "Verdens Ende".

Kilderne til navnet "Abrahams Skød" skal vi til Biblen for at finde. Uanset sprog henviser det til paradiset, så ofte identificeret med Edens Have, og så er vi lykkeligt tilbage i en af flere versioner af alle havers urhave. Men idyllen holder op, hvor stisystemet brat forsvinder ned i en slugt. Alt bliver fugtigt og fladt. Den ca. 15 meter høje jordbanke, som kronet af de delvist tilgroede ruiner af den middelalderlige kongeborg, er det eneste, der rager op over engarealet. Her var det, at Hindsgavl tog sin begyndelse.

*“Ja, Fyen er ret et herligt Land!
Det kan dog ingen Negte.
Der vexle Skov og Mark og Strand,
Og Hjertet der er ægte.*

*Selv Navnet Fyen betyder fin,
Og vil saa meget sige,
At Fyen det en Have fin,
For hele Danmarks Rige.”*

H.C. Andersen

Hindsgavls badebro. Kig til Fæno.

*Denne side: Udsigtsplads i Hindsgavl's have ca. 1790.
Motsatte side: Udsigt til Hindsgavl fra Fæno ca. 1790. Malerier af Jens Juel.
Begge malerier gengivet her er kopier, der i dag pryder havesalen på Hindsgavl Slot.
Det originale maleri (denne side) hænger i dag på Thorvaldsens Museum i København,
mens billedet modsatte side er i privat eje.*

En hellig kilde hører i øvrigt også til stedets tidligste historie. Den er siden tørret ud.

Inddragelsen af historiske motiver med stor fortælleverdi – ruiner, pavilloner og eksotiske træer – var et yndet element i havekunsten omkring år 1800. I romantikkens tidsalder blev møder mellem fortid og nutid, mellem det fremmede og det nationale kult. I dag har vi måske en mere nøgtern holdning til denne type fortælling eller dette sværmeri. Men Hindsgavls have er og bliver et romantisk univers, og det er med til at gøre hver en promenade her til en mindeværdig oplevelse, uanset årstiden – eller tidspunktet på døgnet.

Den gamle have

“Den er ganske i gammel Smag, men stor, prægtig, velvedligeholdt, og har en Del sae skønne og behagelige Partier”, kunne en besøgende i Hindsgavls have fortæl-

le i 1811.² Samme kilde hæfter sig også ved udsigten til Lillebælt: “Hvor faa Haver gives der med en Omegn og Udsigter, som ved denne.”

Set fra vandsiden var oplevelsen ifølge en kilde fra 1803 ikke mindre interessant: “(...) hvor skøn hvor yndig var den hele Natur!! langs med Stranden hæve sig nogle Forhøjninger bekrandsede med Skovsgrupper, en Produkt deels af den skabende Beplantning; og Solens sidste Glimt paa Beltets Vande zitterer, hvis Bølger slikkende omfavne Skovens Fødder.”³

Omkring år 1800 malede Jens Juel, denne i tiden så højt ansete portræt- og landskabsmaler, to motiver fra Hindsgavl. Som få kendte Juel det vestfynske landskab. Han kom fra Gamborg, et lille fiskerleje i en af de mange små bugter og vige, som bestemmer kystlinjen syd for Middelfart, og han var i den grad indlevet i den type mennesker, almue såvel som herrefolk, der befolkede Hindsgavl.

Buggeblod

I 1358 var de jyske adelsmænd Niels Bugge, Peder Andersen og Ove Stigsen i Slagelse for at forhandle med kong Valdemar. De jyske adelsmænd var stærkt misfornøjede med kongens politik og havde flere gange været på kant med ham og havde også været blandt anførerne i et jysk oprør. Nu var de imidlertid på frit lejde draget til Sjælland for at få løst konflikten. Forhandlingerne forløb dog ikke som ønsket og gik til sidst helt i hårdknude, hvorfor de jyske adelsmænd blev godt knotne, og kort før jul vendte de snuden hjemad.

De nåede dog aldrig tilbage. I nærheden af Hinds-gavl – nærmere bestemt i området, hvor enkesædet Grimmerhus ligger i dag – blev de overfaldet og dræbt. Kongen blev straks mistænkt for mordene, men han bedyrede sin uskyld. Det blev i stedet borgere i Middelfart, som fik skylden og blev pålagt en årlig bøde – “Buggepenge” – som blev betalt helt frem til 1874.

Og ikke nok med det. På drabsstedet skete der også sære ting. Nogle sære røde planter skød op hvert forår, og de fik i folkemunde navnet Buggeblod. Den blodrøde plante, der andre steder har navne som Rød Hestehov, Pestilensurt og Tordenskræppe, vokser stadig den dag i dag flere steder på Hinds-gavl.

I begge malerier fra Hindsgavl ser vi da også både almue og herrefolk. Tilsvarende er markbruget hovedmotivet i det ene maleri, mens det andet viser udsigten fra en af havens højt beliggende terrasser i retning mod Fænøsund.

Som i talrige andre malerier og tegninger med motiv fra Hindsgavl er vandet, øerne og kystlinjen vigtige elementer i Jens Juels to malerier. Han lagde i den grad vægt på udsigten, at vi ikke ser meget til haven, dens disposition, beplantning og motiver i øvrigt. Via sit persongalleri formår Juel dog at lægge vægt på det tvangfri haveliv, som bl.a. naturfilosoffen Rousseau (1712-78) og haveskribenten Hirschfeld (1742-92) havde gjort sig til fortalere for. Det var det samme mønster, der i løbet af 1780erne og 1790erne havde vundet indpas i de første danske landskabshaver: Dronninggaard, Liselund og Sanderumgaard. Lidt senere også på Sophienholm, Øregaard og andre landejendomme nær København.

Til forskel fra disse anlæg var Hindsgavls have “i gammel Smag” indtil ca. 1815. På det tidspunkt havde

udskiftningen og de begyndende industrielle initiativer vundet indpas på Hindsgavl. Men først med familien Basse Fønss’ initiativ til nyordning af haven rykkede også den så at sige ind i sin samtid. På det tidspunkt fik Hindsgavl sin landskabshave, og det samlede anlæg kom hermed i pagt med tidens visioner om have, jordbrug og begyndende industrialisering.

Landskabshaven

I 1808 havde Niels Basse Fønss overtaget godset, og sammen med sin unge hustru, Louise, født Wedel-Heinen, iværksatte han en omlægning af Hindsgavls have i den landskabelige stil. De gamle parterre-bede, busketter og buegange, der siden o. 1750 havde hørt den første have til, og som strakte sig fra hovedbygningen og i retning ned mod Fænøsund, blev fjernet. Det gamle terrasseanlæg blev erstattet af en græsskråning. Asymmetriske plantninger og stier kom til. Nye pavilloner og udsigtspladser blev tilføjet i den vestlige

Modsatte side: "Fruens favoritsted". Tegning af Niels Ringe. Ca. 1820 (Nationalmuseet).

Fra slotsparken (Hindsgavl Slot A/S).

del af anlægget. Herved blev den oprindelige lysthave kædet sammen med den såkaldte "Kalvehave" og skovbræmmen ud mod Lillebælt. Landskabshavens areal blev således væsentlig større end 1700-tals havens.

Navnene på de kunstnere og gartnere, der var involveret i disse arbejder, kender vi imidlertid ikke. Kilderne er sparsomme. Der er heller ikke bevaret en plan, der dokumenterer disse initiativer. Måske blev der, som vi kender det fra andre, også væsentlig større landskabshaver, end ikke tegnet en sådan plan. Måske blev der så godt som udelukkende arbejdet praktisk ude i terrænet.

Et antal tegninger og gouacher, udfærdiget af Niels Ringe (1791-1854), er dog bevaret. De indgår i Nationalmuseets righoldige arkiver. I disse tegninger fra o. 1820 er en del af havens enkelte elementer dokumenteret, foruden flere af havens huse, også deres møblement i form af stole og bænke. Interessant er det også at konstatere, at havens centralakse fortsat bestod. Aksen stemte fint overens med både hovedbygningens rumdisposition og facadens udsmykning – og ses også i en række fotografier af haven fra 1920erne.

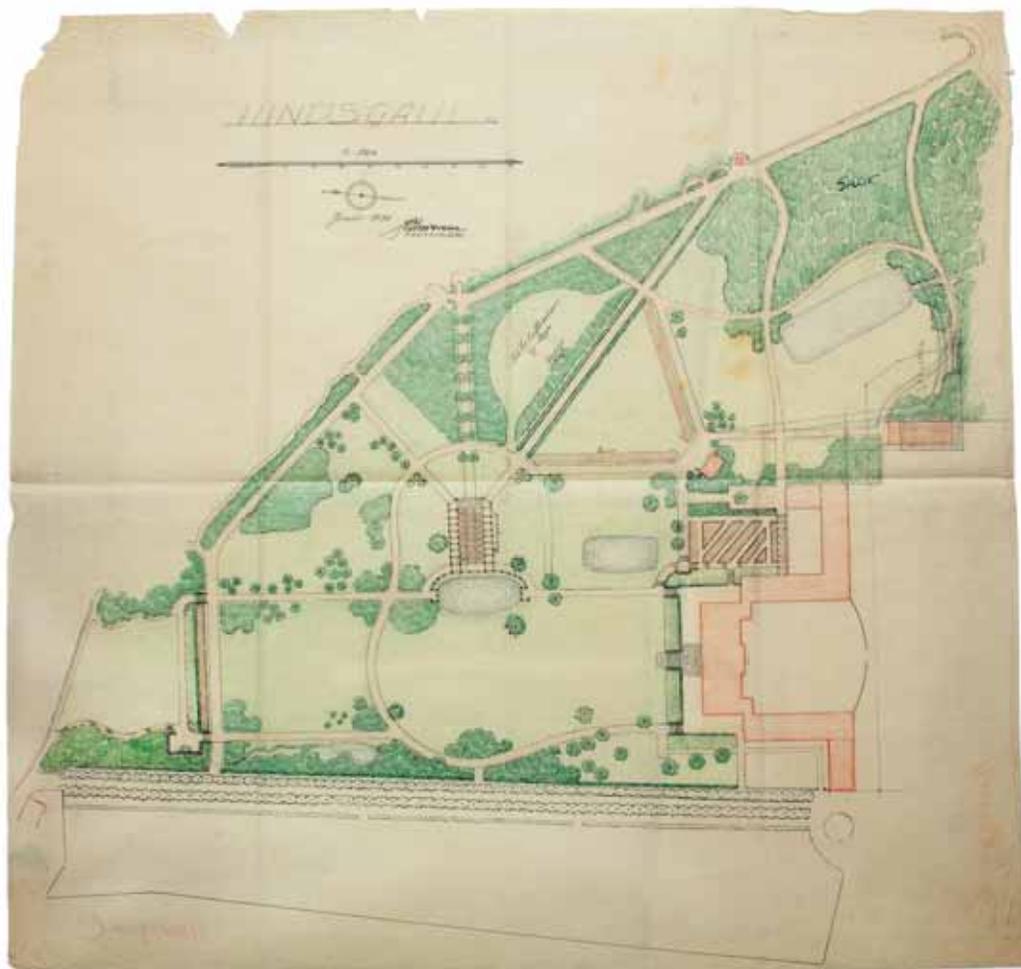
1930ernes planløsning

Den næste større omlægning af Hindsgavls have fandt sted i forlængelse af Foreningen Nordens overtagelse i 1922. I første omgang blev en omfattende ombygning af slottet iværksat, og derefter blev der investeret i genopretning og delvis omlægning af haven. Hindsgavls fremtid som kursussted og sommerligt samlingssted for ganske store grupper stillede nye krav til havens funktionalitet. Landskabsgartner I.P. Andersen (1877-1942) fik til opgave at forestå den påtrængte nyordning af haven. Han var en af tidens mest ansete inden for sit felt.

I.P. Andersen var kommet i gartnerlære som 22-årig, i 1895, og gik derefter nogle år på valsen i Tyskland og Schweiz, førend han i 1902 blev knyttet til Edvard Glæsels tegnestue. Som Glæsel (1858-1915) viste Andersen sig også at være en moderne fortolker af den landskabelige haves karakteristika. Han forestod nyanlæg af byparker, kirkegårde og store villahaver, tegnede grønne anlæg til mange forskellige typer institutioner og var ansvarlig for nyordning af et betydeligt antal historiske haver. I 1933-34 således både Marmorhaven på Fredensborg og Hindsgavl. Interessant nok kaldte

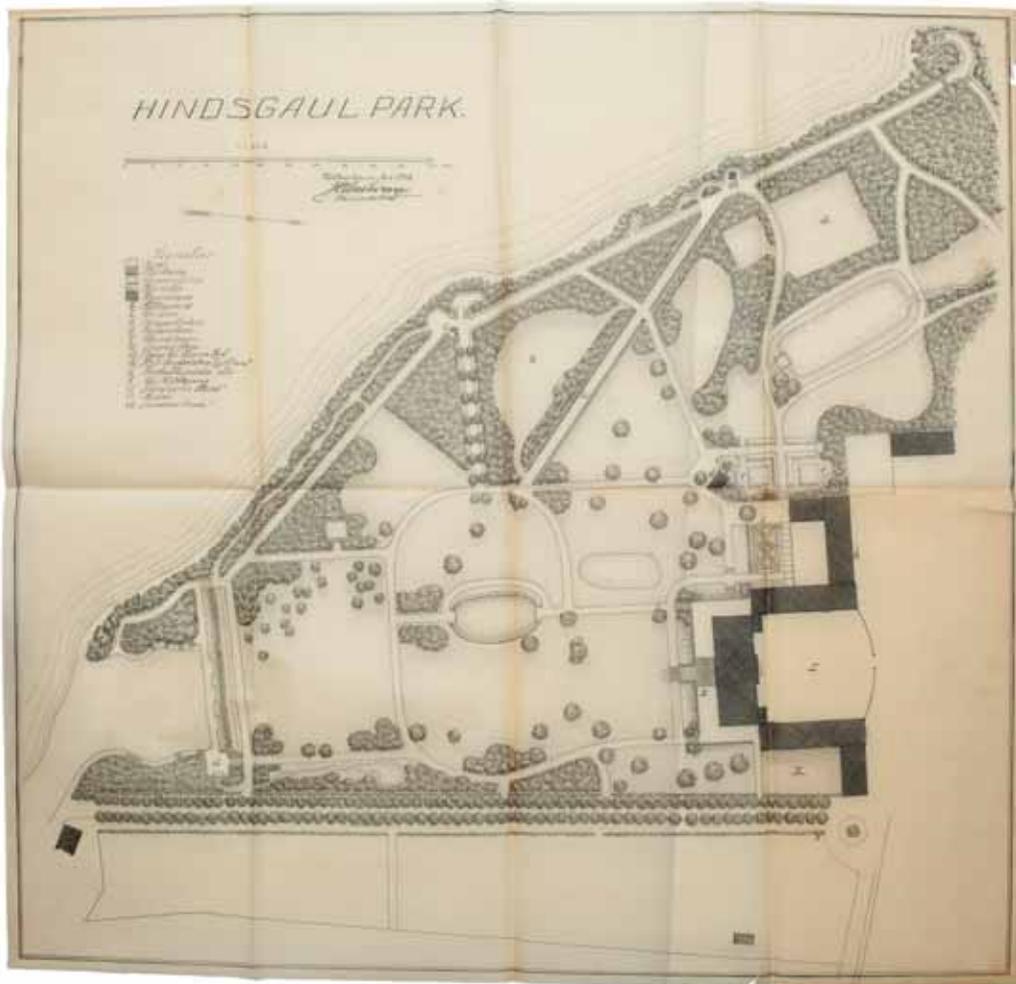
han sig dels landskabsgartner dels havearkitekt – det første når han signerede sine planer og tegninger, det andet som flittig artikelforfatter.

Autenticitet

En del af I.P. Andersens overleverede tegninger og noter findes i dag på Det biovidenskabelige Fakultetsbibliotek på Frederiksberg. Materialet fortæller også om hans indsats på Hindsgavl. Herom skrev han bl.a.: “Med Hensyn til Planen i øvrigt skal jeg bemærke, at

I.P. Andersen, Farvelagt plan af hele haven 1933. I tråd med Andersens vision for havens omlægning viser planen et varieret samspil mellem vidstrakte græsflader, fritliggende busketplantninger og det skovlignende parti, som strækker sig langs den vestvendte kyst i retning mod den gamle slotsbanke (Det Biovidenskabelige Bibliotek, Frederiksberg). Havevuet modsatte side viser promenaden ved vandet, der strækker sig fra bunden af haven mod den gamle slotsbanke (svarende til den svungne sti yderst til venstre på planen ovenfor).

jeg i videst mulige Omfang har tilstræbt ved Nyordningen stærkt at understrege Karakteren af den gamle Herregaardspark, som, trods alle moderne Synspunkter, alligevel er den, der svarer bedst til den gamle, skønne Bygningsform, den vældige Vegetation og det storladne omkringliggende Landskab.”⁴

I.P. Andersens plan, dateret 1933, afspejler hans sikre greb om haven, dens historiske forudsætninger og moderne funktioner. Planen viser et varieret samspil mellem vidtstrakte græsflader, fritliggende busketplantninger og det skovlignende parti, som strækker

sig langs den vestvendte kyst i retning mod borgruinen. Udsigtslinjerne til havepavillonerne og længere ud i landskabet er igen tydeliggjort, med udsigtslinjerne til Fænøsunds friske strøm og de lave øer som de primære. Bl.a. blev en del træer fældet for at opnå denne effekt, og de eksisterende busketter blev skåret kraftigt tilbage. De idylliske motiver, herunder hytterne i barkstammer henholdsvis bindingsværk i havens vestlige parti, blev også restaureret. I den ene af disse rustikke pavilloner, kaldet “Sorgenfri”, kan vi stadig læse H.C. Andersens digt til minde om et besøg på Hindsgavl.

I.P. Andersen, s/h plan, 1933. Den nye plan betoner centralaksen og den højtliggende terrasse som en fortsættelse af havesalen i tråd med det oprindelige anlægs ånd. En rampe er erstattet af et trappeløb i hovedbygningens centralakse samt et par smallere trappeløb ud for fløjene. Nyordningen var praktisk, og det er den stadig, da det – med I.P. Andersens egne ord – “forekommer, at der flere Gange om Dagen, efter endt Foredrag etc., paa engang strømmer indtil 150 Mennesker fra Bygningen ud i Parken, hvilket kræver Mulighed for hurtig og bekvem Fordeling.” (Det Biovidenskabelige Bibliotek, Frederiksberg).

Disse tiltag realiseredes alle i respekt for det paradigme, som havde domineret Hindsgavls have siden om-lægningen o. 1815, hvor landskabshavens paradigme havde vundet indpas her langs Vestfyns yderste kyststrækning. Men samtidig lå det I.P. Andersen på sinde at tilføje et par elementer, hvis rødder går helt tilbage til Hindsgavls ældste have. Herved genvandt det ret-linede og geometriske en del af det terræn, som var blevet opslugt under havens landskabeliggørelse.

Ny terrasse og nye stier

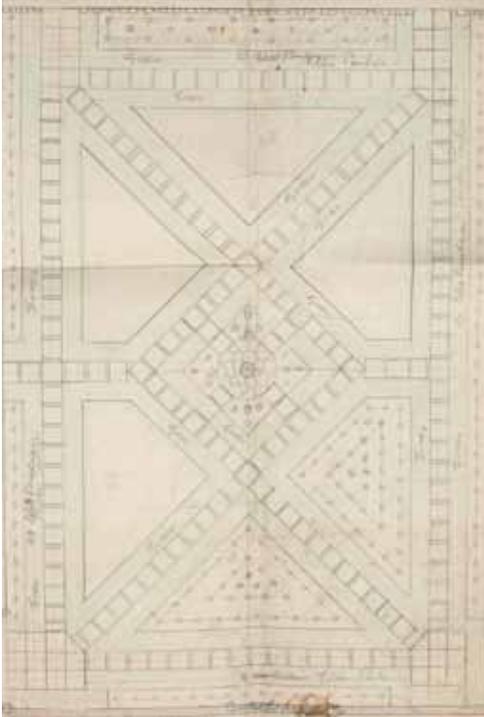
Da I.P. Andersen i 1933 fik til opgave at nyordne Hindsgavls have, havde partiet omkring havefacadens midte i en længere årrække været domineret af en 5 meter bred grusbelagt rampe. Her fra kunne hestekøretøjer bringe gæster rundt i haven. Men efter I.P. Andersens mening var denne rampe et "billedforstyrrende Moment".⁵ Rampen blev fjernet, og i stedet anlagdes et trappeløb i hovedbygningens centralakse, samt et par smallere trappeløb ud for fløjene. Denne betoning af centralaksen og den højtliggende terrasse som en fortsættelse af havesalen var ganske i det oprindelige anlægs ånd. Og samtidig var denne nyordning praktisk, og det er den stadig, – "idet det forekommer, at der flere Gange om Dagen, efter endt Foredrag etc., paa engang strømmer indtil 150 Mennesker fra Bygningen ud i Parken, hvilket kræver Mulighed for hurtig og bekvem Fordeling."⁶

Tilsvarende æstetiske, historiske og logistiske hensyn dikterede en gennemgribende nyordning af havens stier. "De skal danne ledende Forbindelseslinjer og gøre Parken tilgængelig, men de maa lægges saaledes, at de i mindst mulig Grad virker forstyrrende i Fladesammenhængen."⁷ I tidens løb var antallet af stier og gange taget til. Nogle var ikke indpasset i forhold til terrænet, andre bragte uro i de udstrakte græsflader eller forstyrrede udsigtslinjerne. Derfor blev der tyndet ud i antallet af stier, og der blev skelnet mellem de lige, brede og meget bekvemme gangstier og de slyngede stier, der hver på deres måde skulle indbyde til forskellige typer havepromenade. Resultatet var en harmonisering af 1700- og 1800-tallets planløsninger med kursusstedets funktioner.

Andersens blomsterhaver

Et af I.P. Andersens specialer var rosenhaver, eller *rosarier*. Samme speciale havde hans lærermester Edvard Glæsel haft, og begge byggede en væsentlig del af deres kunnen på udenlandske forbilleder, især engelske Henry Repton (1752-1818). På Hindsgavl og i flere andre historiske haver, I.P. Andersen arbejdede med, blev der også anlagt en egentlig rosenhave.

Den her gengivne håndtegnede plan fra I.P. Andersens arkiv, signeret og dateret september 1933, viser en streng geometrisk struktur i denne særhave – med

I.P. Andersen, Plan af Rosenhaven 1933. Den håndtegnede plan fra I.P. Andersens arkiv viser en strengt geometrisk struktur i særhaven – med roserne plantet i et mønster defineret af buksbomhække, græsrabatter og flisebelægning, suppleret med et vandmotiv i midten. Den endelige rosenhave, der i dag er forsvundet, blev dog anlagt væsentligt enklere og mindre veludstyret. (Det Biomedicinske Bibliotek, Frederiksberg).

Den historiske have i dag

Ikke blot økonomi, også nye smagsnormer og en vilje til at koncentrere sig om de store linjer har været bestemmende for de seneste tiårs indsats på Hindsgavl betragtet som historisk have. I.P. Andersens nyordning af haven i 1930'erne var det første afgørende skridt i den retning. Han talte om, at arbejdet skulle resultere i "et letfatteligt Sprog"⁸.

Siden har flere andre af det 20. århundredes store landskabsarkitekter, senest Sven-Ingvar Andersson (1927-2007), også været konsulteret. En stræben efter at skabe en syntese mellem havens historiske eller autentiske udtryk, dens æstetiske og rekreative funktioner i dag og det omgivende landskab bestemmer de videre tiltag.

Hindsgavls have er ingen museumshave. Som kilderne fortæller, har haven en lang og interessant historie, men haven er til og bliver passet for at blive brugt og nydt i dag – og igen i morgen. Nu som førhen er den anlagt med henblik på bevægelse, både fysisk og mentalt. Når vi fra terrassen har begivet os ud på de retlinjede grusgange og derefter ad de slyngede stier op til udsigtspladsen "Abrahams Skød", vil en og anden nok mene, at Hindsgavls have får os til at føle os som gæster i et paradys på jord. I haven gør vi lidt af en fodrejse på tværs af tid og sted – hvorefter Hindsgavls Allé nok skal bringe os sikkert tilbage til Brovejen og virkeligheden.

roserne plantet i et mønster defineret af buksbomhække, græsrabatter og flisebelægning, suppleret med et vandmotiv i midten. De historiske fotografier fra Hindsgavls have viser dog en væsentlig enklere og mindre veludstyret rosenhave, beliggende neden for den store terrasse i retning mod den stråttækte pavillon, kaldet "Thepavillon" på I.P. Andersens plan over den samlede have. Tæt ved gav to mindre særhaver, beplantet med stauder, yderligere farve og variation til denne del af haven.

I dag er der intet tilbage af disse rosen- og staudehaver. Beplantningen i Hindsgavls have fremtræder som variationer af grønt, undtaget de kraftige rhododendron-busketter og enkelte blomstrende sirbuske som i maj-juni giver de grønne flader og massiver et par kulørte accenter.

Bjørnsdammen

Den dam, som Den hvide Dame forsvandt ned i, var måske Bjørnsdammen, der lå på vejen mellem Middelfart og Hindsgavl – nærmere bestemt i et vejsving ved et skovløberhus. Det fortælles, at dammen var bundløs, og at der alle dage var noget sært over dammens stille, sorte, blanke vand, hvori tusindårige ege spejlede sig. Når de lokale gik forbi dammen, blev en gammel rædsel vakt i deres sind. De vidste jo, hvad de gamle havde fået fortalt, at der engang var kørt en karet med kusk og heste i Bjørnsdammen, og den var forsvundet for evigt.

Der er flere versioner af sagnet og ikke alle passer til Den hvide Dame. Måske flere druknede i dammen? Nogle fortalte, at kareten kørte med en herremand fra Hindsgavl, der var i færd med at bortføre en pige fra Middelfart. Andre siger, at det var herremandens datter fra Hindsgavl, at hun var forelsket i kusken, og at kusken, da hun kørte til brylluppet, bevidst trillede kareten ud i Bjørnsdammen. En sidste udgave af sagnet lyder, at det var et brudepar fra Hindsgavl, som havnede i dammen og aldrig kom til syne.

Alle versioner af sagnet handler dog om en karet med kusk og heste, som kørte i dammen og forsvandt. Det fortælles, at pastor Leth fra Middelfart en gang fik

besøg af en udenbys præst, og han spurgte, om der gik et sagn om et køretøj, der var forsvundet i dammen. Han var nemlig kommet forbi en aften og havde set en hestevogn komme kørende og forsvinde igen.

Også andre har set spøgelseshestevognen. En flok unge fra Middelfart havde en gang besøgt Hindsgavl, og da de om aftenen vendte snuden hjemad mod byen, kom der pludselig en karet kørende hen imod dem. De var allerede et stykke henne ad vejen og troede først, at vognen var sendt ud for at hente dem, men da kareten kom nærmere, blev de klar over, at det ikke var nogen helt almindelig hestevogn, snarere tværtimod. Lige foran dem drejede vognen ind til siden og forsvandt sporløst.

De unge gav sig naturligvis til at undersøge sagen og opdagede, at de var ved Bjørnsdammen, og de kendte jo alle sammen historierne om den mystiske dam.

Bjørnsdammen forsvandt fra landkortet i 1935, da den første Lillebæltsbro blev anlagt, men Den hvide Dame kommer ifølge sagnet stadig i Hindsgavl Slotspark, som hun siges at holde så meget af.

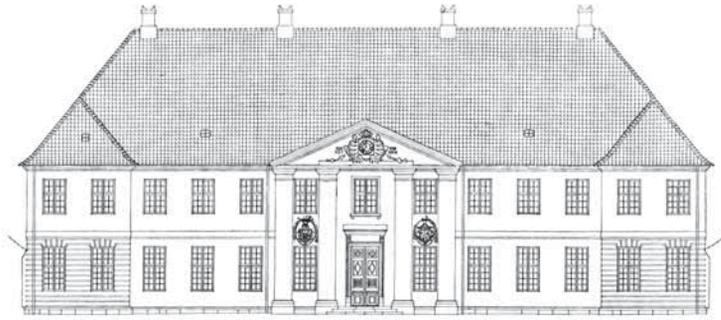
Hindsgavls arkitektur

Af Realdania Byg

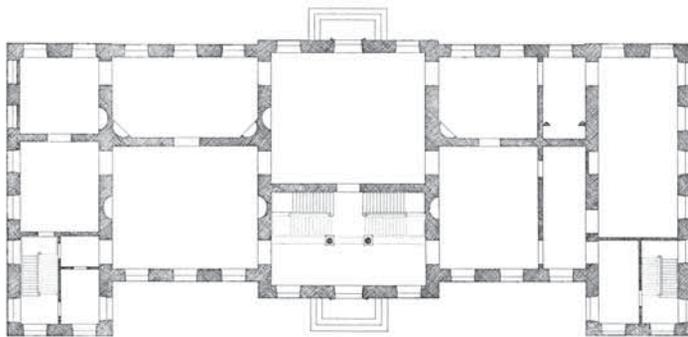
Hindsgavls nuværende hovedbygning er opført i midten af 1780'erne, i den periode, som i den danske arkitekturhistorie kaldes klassicismen. Dette er den danske betegnelse for den arkitektoniske stilretning, som internationalt kaldes "Louis XVI" efter den franske konge, der regerede fra 1774, indtil han blev afsat i 1792 under den franske revolution. Begrebet "Louis XVI" anvendes i øvrigt, også i Danmark, for den tilsvarende stilretning i møbelkunsten.

Klassicismen har sine rødder tilbage i den europæiske renaissance; en på mange måder revolutionær bevægelse, som opstod i begyndelsen af 1400-tallet i de norditalienske bystater som Firenze, Venedig og Genua. Politisk kan renaissanceen tilskrives den stadig større økonomiske magt, som disse bystater fik i forhold til det hidtidige magtcentrum, pavestaten, gennem handels- og bankvirksomhed. Kunstnerisk stræbte man i renaissanceen efter nye udtryksformer, der satte mennesket mere i centrum end tidligere tiders fokus på religiøs symbolik. I malerkunsten ses dette direkte, i form af perspektivstudier, portrætter og langt mere naturtro gengivelser af både landskaber og mennesker end tidligere. I arkitekturen søgte man en tilbagevenden til, hvad man opfattede som den "rene" arkitektur fra antikkens Rom og Grækenland.

Renæssancen kom med tiden også til Danmark, om end ad en i arkitektonisk forstand kroget omvej, og i stærkt udvandet form. I 1500- og 1600-tallet var

Hindsgavl, gårdfacaden. Opmåling fra 1959 af arkitekt Sven Friborg, Steen Eiler Rasmussens tegnestue, Kbh.

Plan af Hovedbygningens stueetage 1931. Fra vestibulen leder en fløjddør videre i hovedaksen gennem havestuen og ud til haven med det smukke vue over Fænøsund. På hver side af akse udfolder sig næsten perfekt symmetrisk en række stuer og kabinetter. En elegant detalje ved grundplanen er, at der er indført tre gennemgående rækker fløjddøre, en langs hver facade og en ned gennem husets midte: På denne måde står husets tre store stuer, havestuen og de to store stuer mod nord, "marmorsalen" og den nuværende store spisestue, i direkte forbindelse med hinanden. Bortset fra vestibulen er ingen af rummene på den måde blevet til egentlige gennemgangsrum.

Havefacaden. Opmåling fra 1959 af arkitekt Sven Friborg, Steen Eiler Rasmussens tegnestue, Kbh.

en egentlig dansk arkitektstand endnu ikke etableret. De store bygherrer, kongen og adelen, benyttede sig af nederlandske bygmestre, der byggede huse, som de var vant til at bygge dem hjemme. I Nederlandene var renessansens arkitektur reduceret til en art applikationskunst. Bygningerne var i deres struktur og grundform endnu middelalderlige, nu fik de blot klistret forskellige dekorative elementer med inspiration fra antikken uden på facaderne. Det kunne være søjler eller pilastre i sandsten, eller vinduesindfatninger, ligeledes i sandsten, der med varierende held forsøgte at efterligne de romerske originaler.

Først med Frederik IV's ankomst til tronen i 1699 begyndte dansk arkitektur at blive inspireret direkte af den europæiske "mainstream". I sin ungdom foretog kongen flere dannelsesrejser til Sydtykland og Italien,

hvilket fik afgørende indflydelse på arkitekturens stil-mæssige udvikling i Danmark.

Den tidligere periodes påvirkning fra Holland erstattedes ganske brat af en ny påvirkning fra Tyskland og senere fra Frankrig. Denne tendens forstærkedes af enevældens stadig større satsning på en importeret adelsstand, hovedsageligt fra Tyskland, til at besætte statens vigtigste embeder.

Samtidig fik den importerede arkitektur i langt højere grad et særligt dansk præg, blandt andet fordi en stand af egentlige danske arkitekter begyndte at opstå. De toneangivende arkitekter var nu langt overvejende danske af fødsel og træning – om end de bedste af dem, ligesom kongen selv, blev sendt på studie- eller dannelsesrejser, som oftest på en kongelig bevilling. Denne nye bevægelse gav sig udtryk i den

Frederiksstad: Det kendte kobberstik af Amalienborg Slotsplads med Jardins Marmorkirke i baggrunden, tegnet af Le Clerc og stukket af I. M. Preisler i 1766 (Københavns Museum).

stilart, der kaldes barok. Barokkens arkitektur i Danmark var ganske statelig, præget af symmetriske, rolige facader med få, men magtfulde dekorative elementer, fx pilastre "i stor orden", dvs. i hele facadens højde, og markerede gesimser, vinduesindfatninger og frontoner, dvs. trekantede eller buede frontkviste, der markerede facadens midterakse.

Allerede omkring 1740, dvs. efter godt og vel en generation, skiftede arkitekturen karakter. De pudrede parykkers og overdådige kjolers tid, rokokoen, holdt sit indtog. I bygningernes facader gav det sig udtryk i en ny, næsten teateragtig lethed, som stod i skarp kontrast til barokkens lidt tunge statelighed. Søjlerne blev løftet op på første sal, og de fornemste bygninger blev dekoreret med rocailler (asymmetriske relieffer inspireret af muslingeskaller eller sneglehuse), og ovenpå gesimsen blev placeret overdådige vaser i sandsten.

Efter europæiske forhold var rokokoens facader i Danmark relativt afdæmpede og kunne have en næsten kølig elegance. Interiørerne, som ofte blev udført af udenlandske håndværksmestre, kunne derimod være næsten opulente i deres overdådighed. Lofter blev dækket af stuk, nogle gange forgyldt, snedkerværk som døre og paneler var rigt, til tider næsten organisk udskåret, og vægge blev beklædt med rigt udsmykkede silketapeter. Inventaret og nipset førte disse excesser ud til grænsen af det absurde.

Klassicismen var en modreaktion til al denne sorgløse overdådighed. Stilarten blev importeret fra Frankrig allerede i midten af 1750'erne, da den franske

arkitekt Nicolas-Henri Jardin blev inviteret til Danmark for at fuldføre Frederikskirken (Marmorkirken) i København. Det fik han dog aldrig gjort, men til gengæld stod Jardin for opførelsen af en meget stor del af hovedstadens toneangivende byggeri helt frem til 1771, hvor han rejste tilbage til Frankrig efter at være faldet i unåde i forbindelse med kong Chr. 7's livlæge Struensees fald fra magten. Indirekte rakte hans indflydelse endnu videre gennem hans virke som professor på Kunstakademiet. Nogle af de største navne i dansk arkitekturhistorie, bl.a. C.F. Harsdorff, blev på den måde stærkt påvirket af Jardins klassicisme.

I klassicismen søgte man atter engang tilbage til en gylden fortids "rene" arkitektur, rensat for meningsløs pynt – forlægget var igen antikken og det gamle Rom. Rocailleerne forsvandt til fordel for enkle "à la grecque" borter, der diskret markerede bygningens midterakse, og en præcis proportionering af vinduer og disses ind-

byrdes afstand blev kendetegnet for den bedste arkitektur fra tiden.

Der blev bygget flere nye hovedbygninger til herregårde på det tidspunkt. Ikke så langt fra Hindsgavl ligger to af de mest rendyrkede klassicistiske hovedbygninger, Krengerup ved Glamsbjerg og Hagenskov mellem Assens og Helnæs. De er begge opført ca. ti år tidligere end Hindsgavl; Krengerup er tegnet af Hans Næss og Hagenskov af G.E. Rosenberg, der begge var elever af Jardin.

Hindsgavl tilskrives ofte netop Hans Næss, uden at dette dog har kunnet bevises med sikkerhed. Ved nærmere eftersyn forbyrder Hindsgavl sig mod så mange af klassicismens grundprincipper, at Næss' indflydelse på projektet i givet fald må have været ret begrænset. Om dette skyldes en konservativ bygherre, eller at huset snarere er opført af en lokal bygmester, kan der naturligvis kun gisnes om. Under alle omstændigheder forekommer Hindsgavls hovedbygning, med næsten barokke træk, noget tilbageskuende i sin arkitektur i forhold til de to fornævnte eksempler, som må have været eksponenter for den ypperste mode, da de blev bygget. Eksempelvis er siderisalitterne i klassicistiske bygninger normalt kun svagt fremhævede, men på Hindsgavl er de fremhævet så meget, at de er blevet til egentlige korte sidefløje med hvert sit lille valmede tag. Desuden giver refendmurværk i stueetagen dem tyngde. Sådanne små sidefløje ses ofte i barokken, fx på Charlottenborg i København.

Midterrisalitten markeres af fire vel brede doriske pilastre, som bærer en trekantfronton, hvis gesimsled er lidt for klejne til pilastrene. Mellem de yderste pilastre på hver side af hoveddøren er placeret to våbenskjolde som, om end rent klassicistiske i udformning med deres romersk inspirerede laurbærkranse, ikke kommer til deres fulde ret pga. de brede pilastre. Førstesalens vinduer er en anelse mindre end

Modsatte side: Midterrisalitten markeres af fire brede doriske pilastre, som bærer en trekantfronton. Mellem de yderste pilastre på hver side af hoveddøren (denne side) er placeret to våbenskjolde.

*Prospekt af vestibule, havesal, have og Fæno, ca. 1820.
Gouache-maleri af Niels Ringe (Nationalmuseet).
Motsatte side: Fra havestuen med kig til Vestibulen.*

stueetagens, men ikke helt små nok til at hierarkiet mellem de to etager er fuldstændig entydigt. Ydermere mangler Hindsgavl helt en kælder, hvilket i forening med det store, tunge tag gør hele bygningen lidt trykket.

Mest markant er måske, at Hindsgavl i modsætning til de to nævnte eksempler ikke er helt fritliggende. På grund af den manglende kælder har man været nødt til at slutte nogle sidebygninger til hovedbygningen til at huse herregårdens praktiske funktioner som køkken og lagerrum. Sidefløjenes placering klemmer derved hovedbygningen lidt.

Til gengæld hører Hindsgavls havefacade til de smukkeste i Danmark. Midterrisalitten er her enklere i sit udtryk. Pilastrene er udeladt, så fokus retter sig mod den enkelt og smukt indrammede havedør. Havefacaden har heller ikke siderisalitter, og sidebygningerne er trukket så langt tilbage, at de ikke forstyrrer billedet. Husets placering på en banke højt over Fænøsund gør ydermere, at den manglende kælderetage ikke fornemmes så tydeligt fra havesiden.

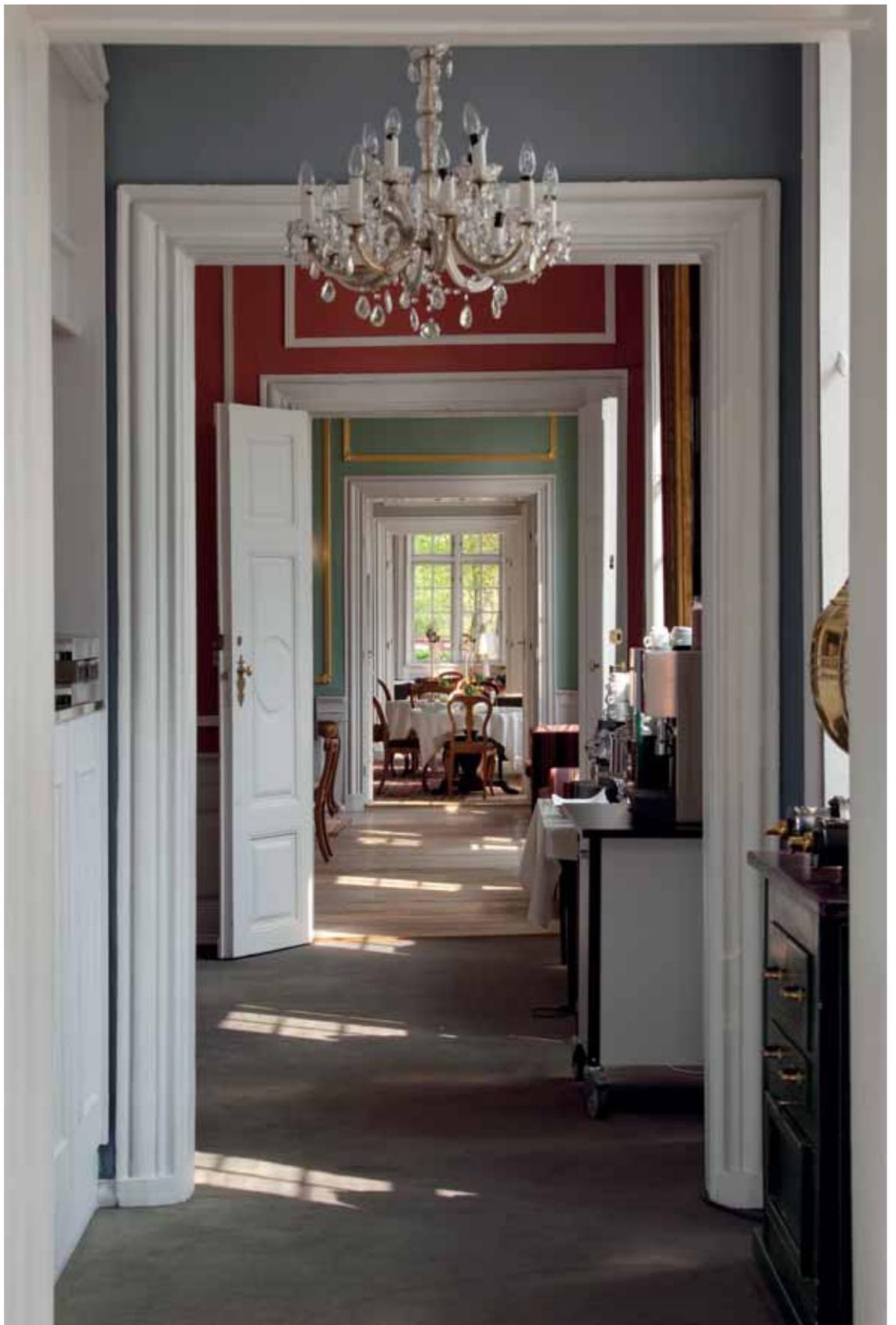
To andre af tidens idealer, symmetri og hierarki, er også opfyldt til punkt og prikke. Hovedbygningen er placeret som endepunkt for en langsgående akse ned gennem anlægget, med den store lade, symbolet på godsets rigdom, som det modstående punkt. Det nuværende, grundmurede ladegårdsanlæg stammer ganske vist fra midten af 1850'erne, da det oprindelige anlæg i bindingsværk nedbrændte, men det oprindelige ladegårdsanlæg har været placeret tilsvarende. På hver side af denne akse er bygningerne placeret strengt

symmetrisk. Det er værd at huske på, at den oprindelige adgangsvej til Hindsgavl ikke lå, hvor den ligger i dag: Man kom gående eller kørende ad en allé, der i dag kun anes svagt i form af en række overlevende, gamle træer tværs over det område, som i dag er blevet til dyrehave. Denne allé udmundede ved det gamle smedehus vest for avlsgården, hvorfra vejen gik videre mod den gennemkørselsport, der endnu findes i svinestaldens nordlige ende, tæt på den store lade. Herfra skulle man nærme sig hovedbygningen langs en af ladegårdsanlæggets to staldlænger, så der var god tid til at lade sig imponere. Dette forhold findes endnu på Krengerup, hvor adgangen netop sker gennem en port tæt på laden, som også her ligger længst væk fra hovedbygningen.

Hindsgavl er nok stort, men også lidt plumpt. Den manglende kælder gør til gengæld, at huset udtrykker en vis statelig hygge, der er med til at byde velkommen.

Gipsafstøbninger af relieffer af Bertel Thorvaldsen (1770-1844) pryder rummet over dørene. Her er det "Dagen", oprindeligt udført i 1815. Modsatte side: Fra vestibulen med kig gennem have salen til haven og Fænøsund. Relieffen over døren er en gipsafstøbning af Thorvaldsens "Statsstyrelsens genius" fra 1837, planlagt til et ryttermonument i München.

Også indenfor overholdes klassicismens krav til symmetri. Fra entréen, vestibulen, med sine to fritstående ioniske søjler (en typisk klassicistisk rumindretning), leder en fløjddør videre i hovedaksen gennem husets fornemste rum, havestuen, og ud til haven med det smukke vue over Fænøsund. På hver side af aksens udfolder sig næsten perfekt symmetrisk en række stuer og kabinetter. En elegant detalje ved Hindsgavls grundplan er, at der er indført tre gennemgående rækker fløjddøre, en langs hver facade og en ned gennem husets midte: På denne måde står husets tre store stuer, havestuen og de to store stuer mod nord, "marmorsalen" og den nuværende store spisestue, i direkte forbindelse med hinanden. Bortset fra vestibulen er ingen af rummene på den måde blevet til egentlige gennemgangsrum. Hver af de tre rækker døre afsluttes i gavlene med et stort vindue, der fungerer som "point de vue". Dette medvirker til at forstærke indtrykket af et lyst, venligt og imødekomende Hindsgavl.

Hindsgavl har undgået de store ombygninger, som de fleste gamle huse gennem tiden ellers har været igennem. De største ændringer er sket i forbindelse med en gennemgribende istandsættelse af huset efter 2. verdenskrig, med Steen Eiler Rasmussen som arkitekt. Hovedtrappen blev fornyet, alle gulve udskiftet, og især på første sal blev grundplanen noget ændret.

Vestibulen blev for et par år siden ført tilbage til sit oprindelige udseende med marmorerede vægge og søjler, og første salen er for nylig blevet istandsat med fokus på en rolig farveholdning tilpasset etagens brug

til kursusvirksomhed. Nationalmuseet har foretaget farvearkæologiske undersøgelser i stuerne i stueetagen. Disse viser, som vanligt, at rummene er blevet malet om mange gange, hver gang i tidens mode. Den nuværende farveholdning er således ikke oprindelig.

Bevaring og transformation

Af Jakob Aahauge

Hindsgavl Slot ligger højt i terrænet og vogter over Lillebælt. Men det er ikke kun i landskabet, at slottet er et højdepunkt; også i arkitektur- og kulturhistorien rager det op. Stedet har i næsten hundrede år fungeret som kursussted og vært for et utal af seminarer, politiske møder og private fester.

Går man rundt på Hindsgavl i dag, har man fortsat følelsen af at være i selskab med historien. At fortiden er så nærværende skyldes i høj grad, at slottets hovedbygning ikke er blevet gennemgribende moderniseret gennem årene, hvilket betyder, at vi i dag kan nyde et meget autentisk bygningskompleks.

Hindsgavl Slot, der i dag ejes af Realdania Byg, er altså et stykke dansk kulturhistorie i mere end én forstand. Det nuværende Hindsgavl Slot er dateret til 1784, og hele anlægget er i dag fredet.

Hovedbygningen

Slottet er løbende blevet renoveret, mens det har fungeret som kursusvirksomhed, og sengekapaciteten er sammen med de øvrige faciliteter blevet udbygget gennem årene. Alligevel har det været nødvendigt med en opgradering af blandt andet køkken- og personalefaciliteterne for at sikre, at kursusvirksomheden også i fremtiden vil være tidssvarende. Afgørende for denne

opgradering har været, at den ikke måtte ødelægge patinaen, ikke måtte tage magten fra historien, der ligger som en hviskende fortælling over Hindsgavl.

Restaurering og nyindretning af hovedbygningen

Det var især køkkenforholdene, der harmonerede dårligt med det stigende antal gæster i restauranten og på hotelværelserne. Køkkenet lå sammen med personale rummene i Fruerfløjen, hvilket betød, at man måtte gå over gårdspladen, når man skulle fra receptionen til hovedbygningen. En af de væsentlige opgaver var altså at sikre en bedre sammenhæng i hele komplekset.

Det blev arkitektfirmaet Vilhelm Lauritzen, der i 2004 fik opgaven som totalrådgiver på projektet. Allerede under de indledende møder opstod idéen om at placere køkkenet i en kælder under fløjen og bruge stueetagen til reception, bar og restaurationslokaler og samtidig sikre gennemgang til hovedbygningen.

Dermed havde man løst problemet, men samtidig givet sig selv en ikke ubetydelig opgave, nemlig at grave en godt seks meter dyb kælder under hele bygningen. En udfordring, der ikke blev mindre af, at fløjen er fredet, hvilket som bekendt betyder, at man ikke må ændre ved dens konstruktioner.

Ventilations- og udsugningsanlæg blev placeret i en teknikkælder uden for selve fløjen. Den ses vest for

Modsatte side: SÅkaldte 'farvetrapper', der viser lag af farver og tapeter i slottets stuer gennem tiden. Udført af Nationalmuseet i forbindelse med en bygningshistorisk undersøgelse i 2003. De ældste lag er fjernet i forbindelse med tidligere restaureringsarbejder i 1935. Arkitekter og konservatorer har i stedet med hjælp fra gamle malerier og tegninger samt deres kendskab til de møbler, den indretningsstil og de farver, der var fremherskende for 200 år siden, ført rummene tilbage til et udtryk, der er inspireret af tiden som sådan.

Maleri af Christian Bernhard Severin Berthelsen fra ca. 1900. Det er et af tre prospekter af Hindgavl fra malerens hånd, der tilsyneladende ligner hinanden, men for et nærmere blik varierer en anelse i detaljeringen.

Det var opgaven at indrette et stort moderne produktionskøkken, uden at det gav sig til kende i de fredede bygninger og de landskabelige omgivelser. En 5,5 m dyb kælder blev derfor gravet ud under Fruerfløjen for at give plads til et nyt storkøkken (Hindsgavl Slot A/S).

hovedbygningen som en fortsættelse af den slotsbanke, som hovedbygningen oprindeligt blev opført på. For at sikre, at man kunne vandre en tur i haven, uden at moderne installationsstøj ødelagde oplevelsen, blev der gjort en stor indsats for at sikre, at anlæggene blev så støjsvage som muligt.

I dag er der et nyt og moderne restaurationskøkken i kælderen. Udover en passage fra Fruerfløjen til hovedbygningen til brug for stedets gæster blev der også installeret to elevatorer, hvoraf den ene går til hovedbygningens første sal, så kursusfaciliteterne også her er tilgængelige for gangbesværede. For at få den nødvendige plads til elevatorerne blev et af de fire fag i den spisestue, der ligger i hovedbygningens sydvestlige hjørne, inddraget. I samarbejde med Kulturarvsstyrelsen lykkedes det at tilpasse rummets stuk og paneler, så man i dag ikke kan se indgrebet. I øvrigt var det fire fag lange rum i sig selv af nyere dato: Tidligere har der

her ligget to to-fags kabinetter ligesom Rosa stue og Biblioteket i hovedbygningens østlige ende.

Under ledelse af arkitekt Thomas Hillerup fra Fynshoved blev kursuslokalerne på første sal i hovedbygningen istandsat i 2008. Flere mindre vellykkede rumopdelinger blev revet ned. Desuden holdt man farverne i brunlige og grå nuancer, hvilket giver en rolig baggrund for kursusvirksomheden og samtidig er i tråd med klassicismens idealer. De mange tekniske installationer blev skjult, så vægge og paneler igen kunne stå så rene som oprindeligt tænkt.

De fine stuer i hovedbygningens stueetage bliver sat i stand trinvis for at undgå for store forandringer på én gang. Senest er havestuen sat i stand: Forgylde på de lister, der oprindeligt fastholdt store lærredsfelter på væggene, er genskabt, og paneler er blevet repareret og malet i en for klassicismen karakteristisk lysegrå farve. Også vestibulen blev gennemgribende istandsat

I stueetagen er der indrettet reception, bar og a la carte restaurant, "Den hvide dame".

i 2006. Den oprindelige marmorering på væggene og de to søjler, der bærer trappens repos på første sal, var på det tidspunkt for længst forsvundet. Loftstukken var også væk, den sås kun som en skygge i det pudsede loft. Alt blev genskabt på baggrund af ældre illustrationer, så vestibulen igen har fået den fornemhed, der tilkommer ankomstrummet til en af landets største og mest helstøbte herregårdshovedbygninger.

Avlsgården

Først i 2005 blev Hindsgavl som bygningsanlæg samlet igen, da Realdania Byg tilbagekøbte avlsgården af Middelfart Kommune, som i mange år havde ejet de omkringliggende jorder og altså også de tilhørende driftsbygninger. På det tidspunkt stod der endnu køer i Kostalden, og der gik svin i Svinestalden.

Mens det i hovedbygningen har været muligt at justere anvendelsen af de enkelte rum og derved sikre stedets fremtidige bæredygtighed og drift gennem relativt små tiltag, der ikke er synlige – som den nye kælder under Fruerløjen – var det fra begyndelsen indlysende, at en istandsættelse af avlsgårdsanlægget måtte tage afsæt et andet sted. Her er der tale om egentlig transformation. Anlægget skulle selvfølgelig bevares – dels er det fredet, dels er det af afgørende betydning for helhedsindtrykket af Hindsgavl som et helstøbt herregårdsanlæg.

*Fruerflojen før restaurering
Stueplan*

*Fruerflojen efter restaurering
Stueplan*

Så anlægget måtte have nye funktioner uden at blive historieløst. Opfattelsen af bygningerne som stalde, lade og forpagterbolig måtte altså ikke antastes på trods af de nye funktioner.

Bygningsbeskrivelse – Avlsgården

Hovedbygningens symmetri og proportioner genfinder man i avlsgården, der er bygget på omtrent samme tid som slottet. I midten af anlægget overfor slottet ligger Agerumsladen flankeret mod vest af Kostalden og mod øst af Svinestalden med forpagterbolig i den sydlige ende siden 1967. I forbindelsesbygningen mellem Kostalden og Agerumsladen har oprindeligt været malkestue, og i Svinestaldens nordlige ende ses en portåbning – den oprindelige adkomstvej til slottet. Oprindeligt var avlsgården bygget sammen med hovedbygningens Vestfløj og Forpagterlænge. Men en brand i 1858 gjorde det klart, at en fysisk adskillelse af de to anlæg var nødvendig for at undgå brandsmitte. Med nordens største stråtag udgjorde Agerumsladen og de to ligeledes stråtede stalde en markant brandsisiko, og i 1977 brændte anlægget igen. Herefter blev tagene lagt om med tegl. To tredjedele af Agerumsladen blev i 1980'erne indrettet til konferencerum for kursusvirksomheden på Hindsgavl, mens staldene og Forpagterboligen bevarede deres oprindelige funktioner helt frem til Realdania Bygs overtagelse. I dag rummer begge stalde, Forpagterboligen og hele Agerumsladen værelser samt konferencelokaler.

Transformation

Avlsgårdsanlægget er opført i blank mur, og efter storbranden i 1977, som kun efterlod ydermurene nogenlunde intakte, blev alle konstruktioner fornyet. I Kostalden og i den nordlige del af Svinestalden blev

dækket udført i betonelementer. I Agerumsladen blev agerumskonstruktionen erstattet af moderne, fritstående gitterspær i hele bygningens spænd. Overalt blev der isat nye porte og vinduer i vidt omfang i de oprindelige murhuller, og Kostalden blev indrettet som ét stort rum med forsænkede grebninger i det støbte betongulv. Der blev igen etableret svinstald i forbindelsesbygningen mod øst samt i længens nordlige del, mens den sydlige halvdel igen blev indrettet til bolig for forpagteren.

Da Exners Tegnestue begyndte arbejdet med at restaurere og nyindrette avlsgården, var det altså et anlæg, der for hovedpartens vedkommende var bygget op efter branden i 1977. Samtidig var det et anlæg, der skulle bevares i sin form og ydre karakter. Princippet for istandsættelsen har derfor været, at al indvendigt var uoriginalt, mens husets autenticitet lå i det udvendige og originale murværk.

“Udgangspunktet er de enkle forståelige materialer, det rå rum, beton, bjælker og sten. Det er det, vi har arbejdet ud fra, husets enkelhed.”

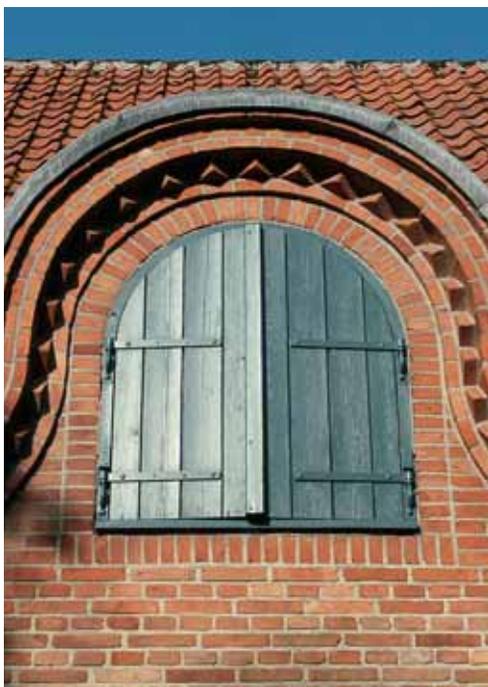
Karen Exner, Exners Tegnestue.

Målet for restaureringen har ikke været at genskabe det tabte eller at fastholde fortidige anvendelsesmuligheder, men at transformere bygningen til et moderne formål med rod i historien.

Tilgangen til restaureringen bygger på Johannes Exners restaureringsfilosofi, hvis kerne består af fire grundbegreber: Originalitet, autenticitet, fortælleverdi og identitet. Arbejdsmetoden handler blandt andet om at beholde så meget af det originale materiale som muligt. Samtidig skal de nye lag og materialer, der bliver tilført bygningen, være synlige.

I staldene er der for eksempel anvendt genbrugsmursten, der stadig har malingsrester fra andre bygninger. Det er alt sammen spor, der i sig selv indeholder fortællinger. Frem for at rense malingen af er bygningernes fortælleverdi altså fortættet med endnu et lag. Samtidig har man forsøgt at bevare hele bygningernes identitet, den karakter og det udseende, bygningerne har nu, og som de havde, da restaureringen som et brud på en fortsat fortælling greb ind i bygningernes historie.

Der er ikke gjort forsøg på at tilbageføre bygningerne til et fortidigt punkt eller at fjerne slid. I stedet

er historien synlig overalt i bygningerne; vinduesrammernes rustne jerngitre, brudte mursten og sågar bide-mærker i portene fra staldens dyr – alt sammen er det med til at give bygningerne identitet.

“Vi har forsøgt ikke at skifte for mange sten ud, selvom der er brud på flere af dem. Du kan sågar se hestenes gnavemærker i portene. Det er et bevidst valg om at bevare sporene og fortællerværdien.”

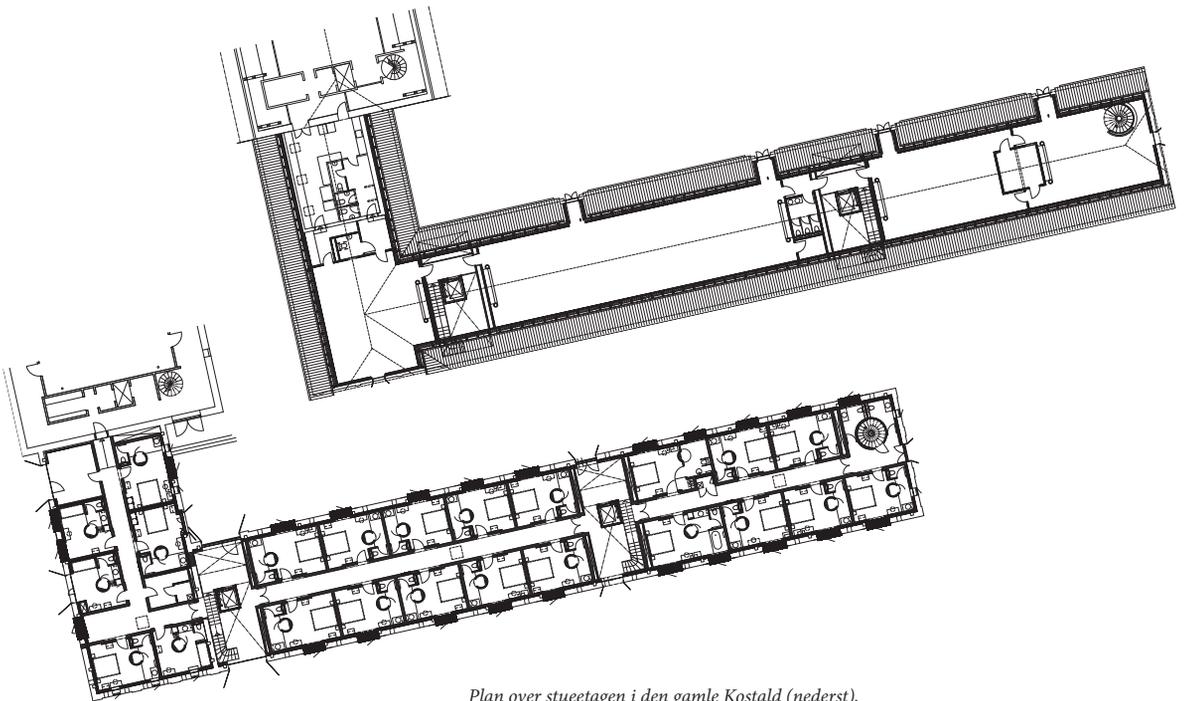
Finn Larsen, Exners Tegnestue.

Filosofien er, at man tydeligt skal kunne se de forskellige epoker og originale lag, som bygningerne indeholder i hvert hotelværelse. Genbrugsstenene giver mere

stofflighed end en ny sten, og samtidig bliver fortællerværdien øget. Stenene kommer fra nedbrudte ejendomme rundt omkring i landet, og murværket bliver dermed i sig selv et tegn, der peger mod andre dele af vores fælles kulturarv.

Rytme

Rytme er en vigtig del af restaureringen, og det kommer til udtryk på flere planer. Den første ligger i de tre store forandringer, bygningen har gennemgået. Der er den originale tilstand, som murværket, jerngitre og andre originale spor repræsenterer; så er der istandsættelsen efter branden sidst i 1970'erne.

Plan over stueetagen i den gamle Kostald (nederst), hvor de 23 værelser ses på begge sider af den lange gang. Øverst plan over førstesalen med de fire konferencerum i forlængelse af hinanden.

Et lille vidne om fortiden

Gennem tiden er et væld af mindre bygninger skudt op på Hindsgavl enten af praktisk nødvendighed eller for herskabets lyst. Hovedparten af disse bygninger er i dag solgt fra, men nærmest slottet ligger endnu nogle af disse småhuse med navne som smedjen, iskælderen og thehuset, der vidner om fortidens brug.

Et af disse huse er et lille bindingsværkhus på ca. 32 m², kaldet 'Gartnerhuset'. Med næsten 200 år på bagen er huset et lille, men ikke mindre betydningsfuldt vidne om livet på Hindsgavl. Placeret i et hjørne af nyttehaven er huset blevet brugt til haveredskaber for de gartnere, der gennem tiden har holdt haven, parken og de grønne arealer omkring Hindsgavl Slot. Sådan vil det være også i fremtiden, idet det lille hus i tråd med resten af anlægget nu strutter af nyt liv efter at være blevet restaureret som en del af et skoleprojekt.

I juni 2010 blev huset omdannet til et projekt for kursister på restaureringsuddannelsen på Syddansk Erhvervsskole (Odense Tekniske Skole). Kursisterne, som alle er håndværkere, har prøvet kræfter med de gamle håndværk, som f.eks. opretning af fundament, anvendelse af syldesten, reparation af bindingsværk uden at bruge beslag af metal/jern, opmuring af murtafl mellem bindingsværket med kalkmørtel, udførelse af tagkonstruktioner (spær, hanebånd og lægter) af granrafter, lægning af nyt stråtag og reparation af de gamle vinduer, så de fremstår som nye. Desuden er to nye porte blevet lavet som kopi efter de originale, samlet med smedede søm, som er blevet vojnet på indvendig side, og endelig er der anvendt malingstyper

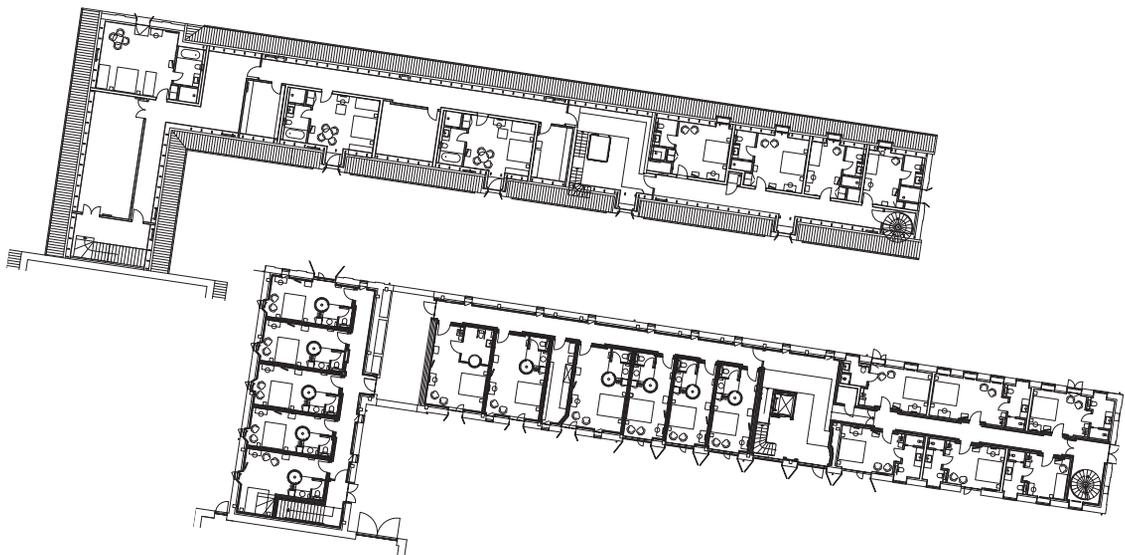

efter de gamle opskrifter, som f.eks. indeholder ymer. Pigstensbelægningen rundt om huset er lagt med fald, der leder vandet væk fra huset, så dryppene fra taget ikke gør facaden våd. Ved at lade kursisterne prøve kræfter med de gamle håndværk sikres faglig indsigt og viden om materialer, bearbejdning og udførelse. Dermed spiller kursisterne en aktiv rolle i bestræbelserne på at sikre ikke blot de gamle arbejdsmetoder, men også den historiske bygningsmasse. Samtidig kan indsigt i fortiden være med til at give næring til udvikling af nye teknikker og metoder til brug i fremtidens byggeri og restaurering.

Gartnerhuset stod færdigt den 27. juni 2011 og er igen overtaget af Hindsgavls gartnere.

Plan over stueetagen i den tidligere Forpagterbolig og Svinestald (nederst) og første sal med de 24 enkelt-, dobbelt- og familieværelser fordelt på begge etager.

Endelig er der den aktuelle restaurering. Alle tre har de hver deres identitet, der støder sammen og skaber en unik og fortættet fortælling.

At de originale spor i høj grad er bevaret, betyder også, at de enkelte hotelværelser hver især adskiller sig fra hinanden. Det er ikke en statisk og steril oplevelse, men en levende bevægelse at gå fra rum til rum, idet de alle er forskellige, og hver især fortæller deres egen historie.

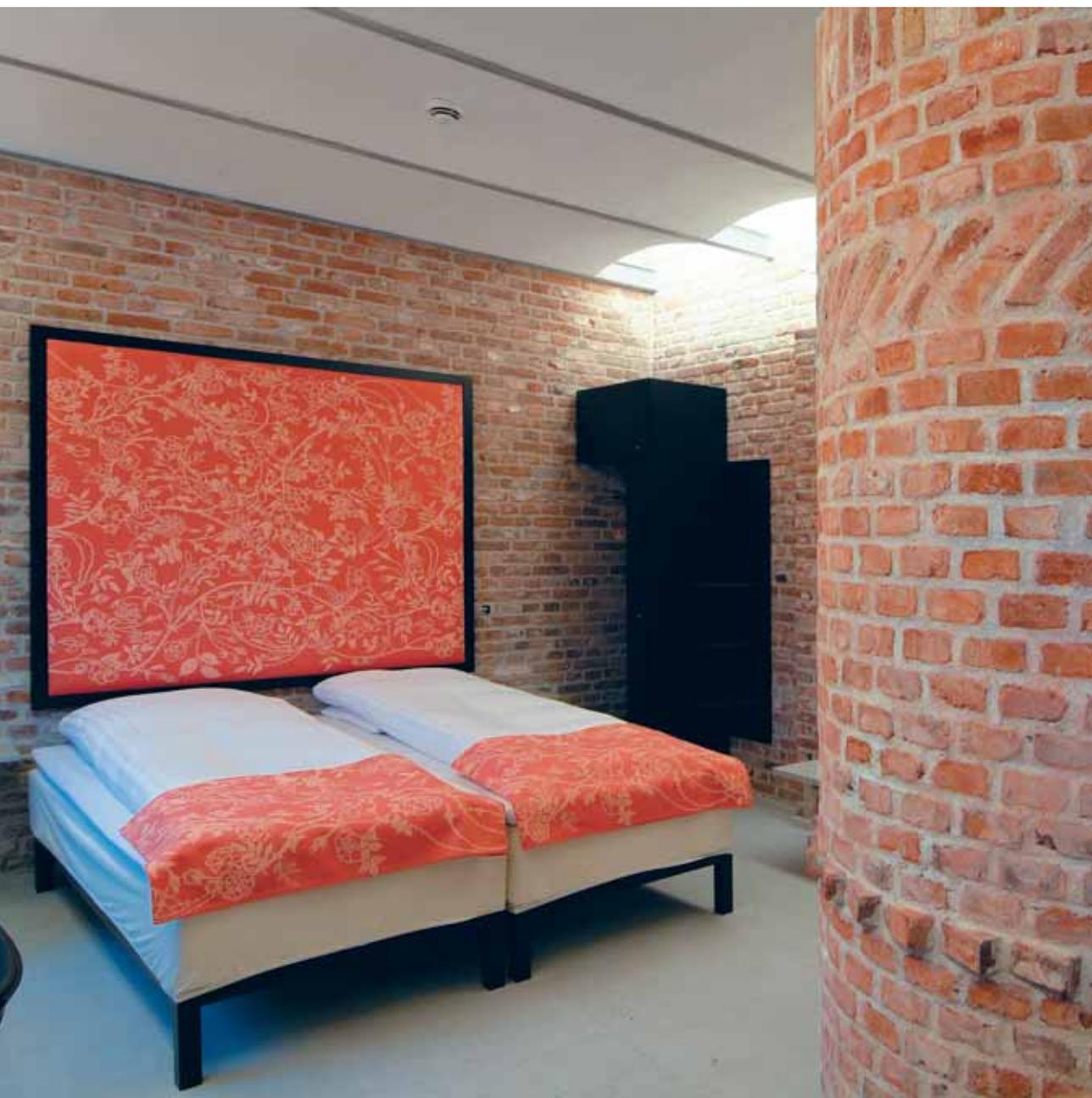
Ko- og Svinestald

Hvor staldene er mere ensartede, dog med de variationer, der er fra en bygning til den anden, især præget af, at Svinestalden er halvanden meter smallere end Kostalden, dér er Forpagterboligen holdt i et noget andet

formsprog. Det betyder, at de elementer, der griber ind i staldene, er søgt videreført i Forpagterboligen, men fortolket i et mere hjemligt udtryk for netop at fastholde stedets identitet som hjem.

Rent byggeteknisk er alle de udvendige mure bygget om med en speciel kalkmørtel. Nye døre og porte er overalt udført i tombak, en legering af kobber og zink, der med tiden patinerer i en varm brun-sort nuance, som vil matche facaderne. De eksisterende bræddeporte, kvistlemme og vinduesrammer er sat i stand og malet.

De smukke tagfodskviste er nytækkede, og alle tekniske installationer er fornyet. Tagene er blevet forsynet med fast undertag, isoleret og lagt om med røde vingetegl. Indvendigt er der etableret nyt isoleret gulv, og nye skillevægge er muret op.

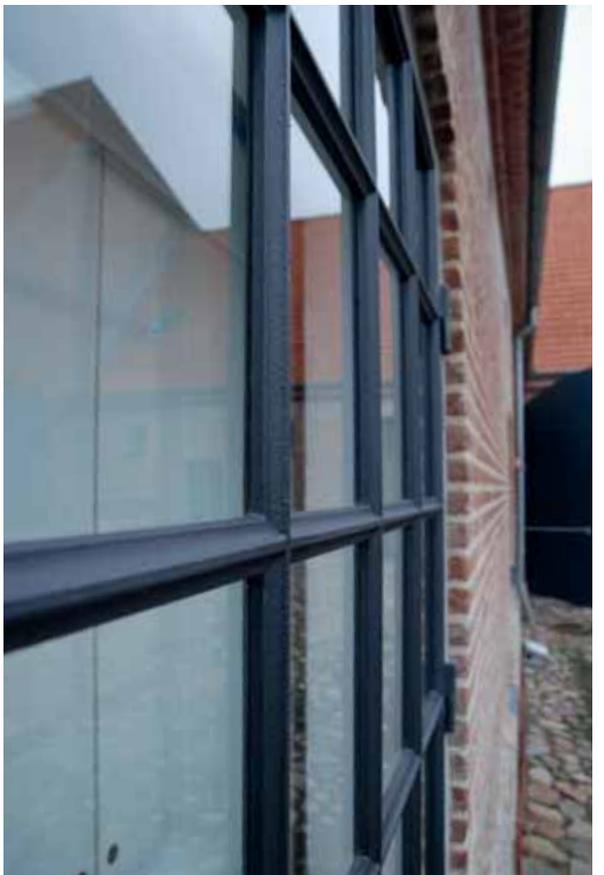
Værelserne er indrettet med rustikke og rå vægge, udført i grove genbrugsmursten. De mødes af fritstående, cirkelrunde brusekabiner, placeret nærmest midt på gulvet i de enkelte hotelværelser. Som modvægt til dette rustikke og nøgne udtryk er de enkelte værelser forsynet med smukke stofbeklædte sengegavle og et hvidt hvælvet loft, der giver mindelser om bølgende hvide sejl (Jørgen Jensen).

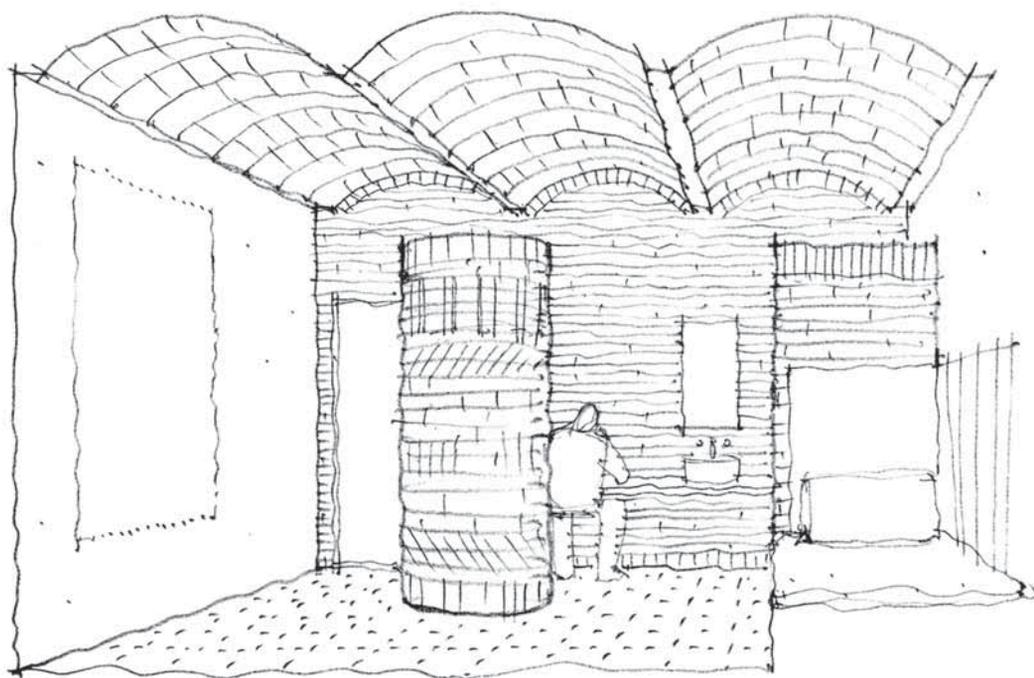
Værelserne

Værelserne i Ko- og Svinestalden har ikke lukkede badeværelser, men åbne badezoner med en fritstående cirkelformet bruseniche. Det er blandt andet gjort for at udnytte den sparsomme plads bedre. En anden detalje, der kendetegner hotelværelserne i staldene, er, at elementer som vask og arbejdsbord alle er faste og sat op ad væggen. Igen bidrager det til, at pladsen bliver udnyttet bedre, og samtidig får møblerne luft omkring sig.

Borde, hylder og gulvklinker er udført i gotlandsk sandsten, og det gælder for dem som for alle andre materialer, at de er rene og rustikke. Her er ikke pyntet med tapet eller maling, i stedet træder de rå materialer frem. Udover at det giver rummet et roligt og behageligt indeklima, er det også med til at give gæsten en sanselig oplevelse; man får lyst til at gå på opdagelse. Man kan lugte stenen og mærke køligheden fra Gotland – huset ånder, det er levende.

Sengene er enkle med et let jernskelet, og rummet lyses op af et blødt, varmt skær, der giver en behagelig pendant til de rå og nøgne materialer. Rummet er tilført blødhed ved en stofbeklædt sengegavl og et sengetæppe med et floralt motiv, der er ens på alle værelser, men veksler i farven. Stoffet er kraftig uld, og motivet giver det et næsten brokadelignende udtryk. Samtidig

Stregtegning udført af arkitekt maa Karen Exner.

er farveholdningen – orange, pink, blå, hvid – en understregning af noget moderne dekadence i de ellers så asketiske rum.

Bygningernes historie kommer til udtryk i elementer som loftet og vinduerne. Loftet i Kostalden er et bølget hvælv af hvidmalet beton og ståldragere. Det er en konstruktion, der ikke alene tilfører rummet luft og lys, men også refererer til landbrugets arkitekturhistorie. Loftet er typisk for kostalde opført i perioden 1890-1910 og blev produceret på maskiner som et af de første modulsystemer. I modsætning til dét er lofterne i værelserne i Svinestalden flade.

Men Kostalden er ikke kun i dialog med arkitekturhistorien; en tættere reference går til Hindsgavl

Slots hovedbygning. Et eksempel på det er de skodder, der er for vinduerne. En lignende konstruktion kunne man finde i slottets vinduesnicher, hvor de har været en naturlig del af designet og interiøret. Der er dog ikke tale om en kopi, men om en fortolkning.

En central arbejdsmetode har været at lade overgangen mellem nyt og gammelt være synligt. Det kommer tydeligt til udtryk ved monteringen af dørene ved de gamle porte i Svinestalden, hvor der bevidst er holdt afstand mellem det nye glas og de originale bygningsdele, så man klart kan se, hvad der er originalt, og hvad der er nyt. Netop her sker der noget interessant. Bygningen er ikke en ren kopi af noget, der var engang; den er et mødested for forskellige rytmer, et netværk af

Modsatte side: Alle værelser er udført med rustikke vægge, muret i genbrugssten. På gulve, hylder og skriveborde er brugt en lys gotlandsk sandsten (Jørgen Jensen og Exners Tegnestue).

Som en del af den omfattende restaurering er Kostaldens tag blevet omlagt med nye røde vingetegl, isoleret og forsynet med fast undertag af brædder og pap. Modsatte side: Et af de fire store konferencerum, der er indrettet på første sal i den tidligere Kostald. Udfordringen med at skaffe lys nok i staldbygningens tagetage er løst i en kombination af dagslys og kunstigt lys. Det naturlige lys hentes dels fra ovenlysindtaget i tagryggen, dels fra de originale tagfodskviste, som hvert konferencerum er forsynet med. Det naturlige lysindfald suppleres af et væld af små messingpendler, der som skyer svæver højt og glitrende i rummene. Arbejdslys hentes fra en række lamper, der er monteret i de skrå vægge (Jørgen Jensen).

forbindelser, der tilsammen danner en ny mening og sin egen identitet.

På første sal er der i Svinestalden blevet plads til tre store familieværelser. Her er atmosfæren markant anderledes. Her er mere luksus i form af jacuzzi og lave, legefulde møbler, der er både sjove og familievenlige. Al lyset trækkes ind fra et kvistvindue ved gulvet. På trods af, at der kun er det ene vindue i det store rum, opleves det som meget lyst på grund af refleksionen fra de lyse skrå vægge, der samtidig giver rummet en hyggelig stemning. I Kostalden er 1. sal udnyttet til konferencerum. Fire rum er det blevet til i alt. Her har en del af udfordringen været at tilføre tilstrækkeligt dagslys, da fredningen forhindrer, at man eksempelvis kunne etablere ovenlysvinduer.

Kulturarvsstyrelsen har til gengæld accepteret, at der er blevet indsat ovenlysindtag i tagryggen, hvor der tidligere var udluftningsskorstene. De særlige ovenlyshætter er udført i stål med egetræslameller. De fire møderum har en simpel og minimalistisk indretning. Her er en helt anden professionel atmosfære sammenlignet med de intime hotelværelser. Skunkvæggen er udnyttet til at skjule nødvendige tekniske installationer som rørledninger og varmekilder. Tagspærerne er synlige, hvilket giver en rustik karakter og en god kontrast til de hvide skråvægge.

Rummene er udstyret med moderne teknik, der giver en konference alle de muligheder, man ønsker sig. På trods af det er Hindsgavls særlige stemning fortsat tilstede.

Den gamle Forpagterbolig og Svinestald er bygget sammen som én lang længe. Forskellen mellem staldens rå, enkle udtryk og boligens hyggelige atmosfære er gentaget i nyindretningen; værelserne i den tidligere Forpagterbolig (som her) er mere boligprægede, med trægulve, sprodsede vinduer og lyse, malede vægge, mens de værelser, der er indrettet i den del, der tidligere var svinestald, gentager det æstetiske greb fra Kostalden med genbrugssten, staldvinduer og fritstående brusenicher (Jørgen Jensen).

Gangene

Ved porthullerne er der to steder i Kostalden og et sted i Svinestalden indrettet store trapperum, hvor der er frit til loftet. Den vertikale volumen i rummet er genskabt, hvilket giver et luftigt modspil til den lange smalle hotelgang. Derudover bidrager de kraftigt som en åben høj tone til bygningens ellers horisontale bevægelse. Samtidig vidner de om, at bygningen også har haft et liv i højden; her er med al sandsynlighed blevet hejst halm og foder op og ned mellem loftet og staldene.

Hele tiden dukker historien op. I gangene er indgangen til hvert værelse markeret med en niche. En moderne fortolkning af en spare-niche, et element fra fortidens driftsbygninger – dengang, hvor det var materialer og ikke mandskraft, der kostede, og hvor man sparede på stenene, når det ikke var bærende mur. Også i Forpagterboligen findes dette element.

Forpagterboligen

I Forpagterboligen er elementer fra staldene gentaget og videreført, men formsproget er markant anderledes og fortolket i et mere hjemligt udtryk. De gotlandske fliser er afløst af plankegulv, badeværelset er på mere traditionel vis et særskilt rum, væggene er filtet og malet i en blød farve, og loftet er et listeloft. Vinduer og døre er stadig med til at definere rummene og fremhæve deres forskellighed, men her er det sprodsede vinduer og ikke porte og jernrammer. Interiøret

er i store træk gentaget, men igen er det materialerne, der markerer forskellen mellem hjem og driftsfunktion. Sengerammerne er i mørkt træ, der tilfører rummene varme og glød; borde og øvrigt møblement er ligeledes i træ. Sengegavl og sengetæppe gentager det florale motiv, men Forpagterboligen har fået sin egen farve – en lys turkisgrøn.

På første sal gentages værelserne fra stueplanet. I tråd med teorien om fortællerværdi blev der for at sikre tilstrækkeligt lys i disse værelser isat traditionelle kviste som på den gamle privatbolig overført.

Avlsgårdsanlægget rummer til sammen 47 enkelt-, dobbelt- og familieværelser samt fire konferencerum og en stor konferencesal med en kapacitet på op til 1000 mennesker.

Agerumsladen

I stil med bygningens oprindelige indretning som agerumslade er hovedindgangen blevet flyttet fra den hidtidige placering midt på sydfacaden til porten i gavlen mod Kostalden. Agerumsladen var oprindeligt indrettet med en kørebane indvendigt langs sydfacaden, hvorfra kornet blev kastet fra vognene ind i 'båse' eller lagre, der gik på tværs af bygningen. Idéen er, at bevægelsen i laden fremover skal foregå på samme sted, som trafikken med korn foregik i gamle dage.

Meningen er, at rummet i laden skal være så visuelt åbent som muligt. Det kan dog skæres over i to af en foldevæg, der gør det muligt at have forskellige aktiviteter på samme tid, uden at de bliver forstyrret af hinanden. Ovenover foldevæggen er der en permanent glasvæg, som man har valgt at lave i to lag for at opnå tilstrækkelig støjdemping mellem de to rum. Glasvæggen holdes af et tryk- og træksystem, der spreder sig som et spindelvæv henover glasset.

Efter istandsættelsen i 1970'erne og nyindretningen af laden i begyndelsen af 1980'erne var laden opdelt i flere niveauer samt flere mindre rum. Ved den aktuelle restaurering har hovedtanken været at genskabe det oprindelige store rum og lade det træde frem med sin oprindelige identitet, nemlig en agerumslade. Derfor har man også valgt at bibeholde alle synlige konstruktioner som lægter og tagspær og i det hele taget lade materialerne fremstå rå og nøgne.

Landskabet

Arbejdet med landskabet omkring slottet har fokuseret på at genskabe spor, som er gået tabt. Tidligere har der været både en forvalterhave, en brolagt gårdsplads og en frugthave, som alle bliver rekonstrueret af landskabsarkitekter fra Landplus.

Landskabsarkitekt Michael Finke fortæller, at projektet er en kritisk rekonstruktion, der forholder sig både til historien og nutiden for at genskabe det tabte landskab. En stor udfordring ved projektet har været, at området nu anvendes som konferencehotel. Det har gjort det nødvendigt at tage hensyn til en lang række praktiske funktioner som for eksempel handicapvenlige ganglinjer, parkeringspladser og brand- og flugtveje. Samtidig har det været et mål at genskabe anlæggets oprindelige enkelhed og bevare mange af de gedigne materialer som granit i form af pig- og brosten og trappetrin.

Ved bygningernes nordvestlige hjørne med udsigt til Voldstedet er der udlagt jord i bestræbelserne på at genskabe det bløde landskab, der blev formet helt tilbage i istiden. Kilderne til rekonstruktionen er hentet fra gamle tegninger, der også viste, at parkeringspladsen tidligere var en køkkenhave. Dette historiske lag bringes med i den nye parkeringsplan, hvor paradisæbler er plantet i samme mønster som den tidligere køkkenhave.

Ambitionen med landskabsarbejdet har i høj grad været at skabe en romantisk oplevelse for beskueren. En oplevelse af at gå igennem et fortidigt landskab fra en tid, hvor frugthaver, herskaber og slotte spillede en mere virkelig rolle end tilfældet er i dag.

»Vi romantiserer og fortæller en historie om en tid, hvor frugthaver var almindelige og nødvendige. Når der om 20 år kommer en gæst på Hindsgavl Slot, skal han blive ført væk og ind i en tid, der ikke længere eksisterer. Det er den historie, den epoke, vi rekonstruerer.«

Michael Finke, landskabsarkitekt

I dag og i fremtiden er det lindetræerne, nye hækbeplantninger og åbne græsarealer, der vil tegne området, når man nærmer sig Hindsgavl. Gårdspladsen

Plan over de landskabsmæssige tiltag og bearbejdnings (Land-plus). Bag den tidligere Svinestald og Forpagterbolig er der anlagt en plantage og en have, der understreger den tidligere indretning – også i landskabet. Bag Agerumsladen og Kostalden er der udlagt jord i bestræbelserne på at genskabe det bløde landskab, der blev formet helt tilbage i istiden.

bliver igen en samlende åben flade med arealer af slotsgrus. Tidligere var ankomsten og gårdspladsen rumligt usammenhængende, præget af flagstænger, støbejernskæder, pullertbelysning og gangstier på tværs. Forandringerne skal ikke alene skabe en romantisk, men også storslået stemning omkring slottet.

Åbne og lukkede rum

Et vigtigt tema og virkemiddel, når man arbejder med landskabsarkitektur, er spændingen mellem det åbne og det lukkede. Stendiger, buske og træer bliver brugt til at skabe *accenter* og *frekvens*, der giver stedet rytme og landskabsarkitekten mulighed for at føre beskueren gennem haven med fokus på det, han ønsker.

At en have er en levende organisme, skaber naturligvis en lang række udfordringer, men det gør det samtidig muligt at skabe et dynamisk værk, der aldrig står stille, men er i konstant forandring. De fire årstider repræsenterer alle forskellige haver, og er hver især forskellige landskaber med hver deres egenskaber.

På Hindsgavl er parken og haven tegnet og plantet med den vision, at det først om 20 år, når bevoksningen har udviklet sig, står som det er tænkt. Og først om 30-40 år er det fuldendt – først på det tidspunkt er landskabets rum færdigudviklet.

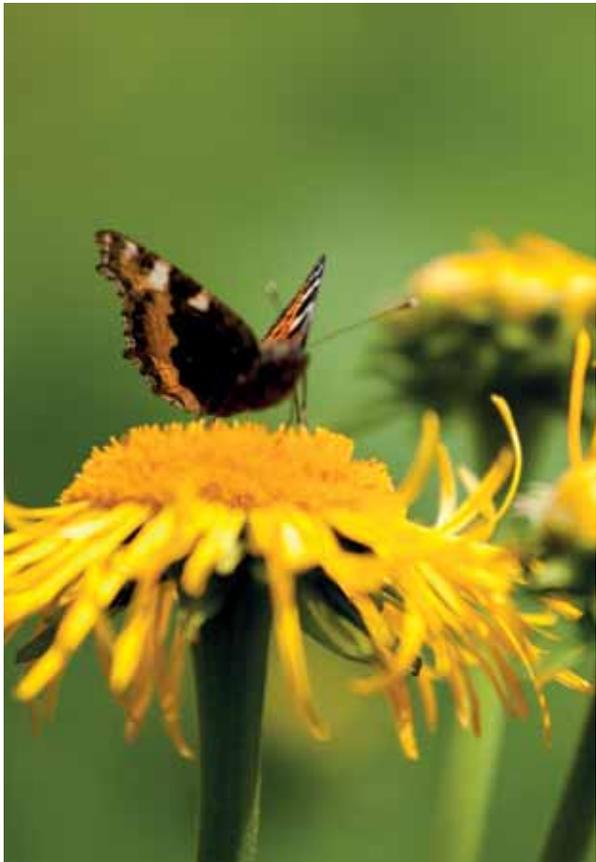

Sommer

Litteratur og noter

1. Elna Møller: *Hindsgavl Borgbanke*. Fra Nationalmuseets arbejdsmark 1944, s. 40.
2. H.Hansen: "Herregaarden og Stamhuset Hindsgaul", *Aar bog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter*. 1925, s. 507.
3. H.Hansen: "Herregaarden og Stamhuset Hindsgaul", *Aar bog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter*. 1925, s. 22.
4. Kaj Habekost: "Kammerherre Adeler er en Legulejus". *Vends* 1993, s. 18-24.
5. Knud Voss og Frantz Wendt: *Herregården Hindsgavl*, 1969, s. 35.
6. Gorm Benzon: *Hindsgavl Slot*, 1984, s. 47.
7. Generalkommissariatskollegiet, Generalkommandoen over Fyn 1801-42, A. Indkomne skrivelser.
8. Gorm Benzon: *Hindsgavl Slot*, 1984, s. 48.
9. G.L. Wad: "Fra de franske Troppers Ophold i Fyen 1808". *Fra Fyens Fortid*, bd. 4, s. 423-31.
10. E.O.A. Hedegaard: "Frederik den sjette og "De røde fjer"". I-II. 1975, *Meddelelser fra Krigsarkiverne*, bd. 8 og *Memoirer og breve III. Fra hoffet og byen*. Stemninger og tilstande 1793-1822 i breve til Johan Bülow til Sanderumgaard. 1966.
11. Peter Dragsbo: "Hindsgavs have – Romantik og mystik". *Vends* 1992, s. 39.
12. Ellen Pedersen: "T. M. Trautner og hans erindringer", *Fynske Årbøger* 1964, s. 328.
13. Knud Madsen: "Staurby Skov". *Vends* 2001, s. 67ff.
14. Poul Guldbrandt: *Fiskeriets historie ved Hindsgaul bro, suppleret af personhistoriske skildringer*. 1974, s.11.
15. *Herregårdsliv*, Tjenerskabet, bd. 6, s. 13.
16. *Herregårdsliv*, Tjenerskabet, bd. 6, s. 15.
17. *Herregårdsliv*, Tjenerskabet, bd. 6, s. 28.
18. Marie Antoinette von Lowzows beretning, *Herregårdsliv*, Herskabet, s. 21.
19. Peter Dragsbo og Harriet Hansen: *Middelfart fra færgeby til broby*. 1996, s. 197 og Peter Storm: "Når det igen bliver sommer". *Vends* 1998, s. 19-26 og Iben Overgaard Laursen: "Sommerlandets forførende skønhed". *Fynske Minder* 2004, s. 58f.
20. Ellen Pedersen: "T. M. Trautner og hans erindringer", *Fynske Årbøger* 1964, s. 331.
21. Marie Antoinette von Lowzows optegnelser 27. marts 1982, se Middelfart Museums museumssag om Hindsgavl.
22. Se note ovenfor.
23. Andreas Winding: *Glæde over Danmark*. 1924, s. 100.
24. Middelfart Museum sag 281/1995.
25. Skildringen bygger hovedsageligt på avisudklip i Hindsgavls Godsarkiv.
26. Herman Jensen: *Middelfart – 75 år med folkevalgte borgmester*. 1993, s. 23-34.
27. Peter Dragsbo og Harriet Hansen, 1996, s. 283.

Nordens borg

1. *Kraks Blå Bog* 1950, s. 208. Se også *Soro Amtstidendes* søndags-tillæg 4.10.1942.
2. Helge Bruhn: *Aktieselskabet Hindsgavls historie gennem 10 år*, 1933, s. 2. Jfr. Herman Jensen: *Middelfart – 75 år med folkevalgt borgmester*, 1993, s. 23ff. og *Fyns Social-Demokrat* 5.1.1947.
3. Jfr. Åge Petersen: *Hindsgaul*, 1963, s. 46f.
4. Ellinor Henriques: *Med hue, dusk og møssa (Tidens Kvinder 1922, 4. årg., nr. 31, s. 3-5)*. Jfr. Andreas Winding: *Glæde over Danmark*, 1924, s. 100-104 og notater om Nordens sommerkursus i Foreningen Nordens arkiv, pk. 43.
5. Feks. artikel fra ukendt blad ("Nordens sommerkursus på Hindsgavl") i Foreningen Nordens arkiv, pk. 47.
6. De første vedtægter, skøde m.m. findes i kopi i Foreningen Nordens arkiv, pk. 44. Jfr. Knud Voss og Frantz Wendt: *Herregården Hindsgavl*, 1969, s. 72.
7. *Berlingske Tidende* 13.2.1924. Om Chr.H. Olesen, se *Dansk Biografisk Leksikon*, bind 10, s. 667f.
8. Se Helle Kolding: *Viljestærk og hjerteglad. Kaptajn I.P. Jespersens 100 sundhedsstævner*, 1996. Jfr. også Hanne Brandt, s. 9.
9. Helge Bruhn, s. 22 m.fl.
10. Jørgen Banke: *Oplevelser og overvejelser fra et jævnt og muntert, virksomt liv på jord*, bind 2, 1946, s. 49-56.
11. Se bl.a. årsberetninger for A/S Hindsgavl i Foreningen Nordens arkiv, pk. 43.
12. Se f.eks. også *Middelfart Venstreblad* 24.6.1937 og 26.5.1939.
13. Udateret udklip ("Hindsgavl"), formentlig fra ca. 1935 og med tegninger af Axel Nygaard, fra udklippssamling i Historiens Hus, Middelfart. Jfr. Knud Voss og Frantz Wendt, s. 73.
14. Se bl.a. erklæring af 19.4.1941 i Foreningen Nordens arkiv, pk. 45.
15. Jørgen H. Barfod: *I kamp for friheden (Det konservative Folkepartis historie i et halvt århundrede*, bind III), 1966, s. 92. Wilhelm Christmas-Møller: *Christmas. Christmas Møller og Det konservative Folkeparti*, bind 1, 1993, s. 158f. samt ... *Gør jer pligt – gør jert værk. John Christmas Møllers dagbøger 1941-45*. Udgivet med noter og dokumenter af Erik Thostrup Jacobsen, 1995, s. 76.

16. Se bl.a. *Middelfart Venstreblad* 1.8.1942 og mødereferat i Foreningen Nordens arkiv, pk. 71 samt oversigt i pk. 46. Jfr. Herman Jensen, s. 93f.
17. Se bl.a. materiale herom i Foreningen Nordens arkiv, pk. 45 og 46. Jfr. Jørgen Hæstrup: *Krig og besættelse. Odense 1940-1945 (Odense bys historie, bind 9)*, 1979, s. 303.
18. Se bl.a. referat af møde i A/S Hindsgavls bestyrelse 18.6.1946 i Foreningen Nordens arkiv, pk. 43.
19. Opgørelse m.m. i Foreningen Nordens arkiv, pk. 71.
20. Beretning om Sommer-Hindsgavl 1955 i Foreningen Nordens arkiv, pk. 140.
21. Foredrag af Steen Eiler Rasmussen om Hindsgavl, optaget på bånd og udskrevet 1962, i Foreningen Nordens arkiv, pk. 72. Jfr. Olaf Lind: *Arkitekten Steen Eiler Rasmussen*, 2008, s. 258 og generelt. *Dansk Biografisk Leksikon*, bind 12, s. 56f. Endelig er anvendt Nationalmuseets bygningshistoriske undersøgelse v/Vibeke Andersson Møller, udarbejdet 2003, stillet til rådighed af Realdania Byg A/S. Denne undersøgelse bygger bl.a. på de siden øjensynligt bortkomne forhandlingsprotokoller for A/S Hindsgavl (mindst fem protokoller 1923-60), der har været eftersøgt på Hindsgavl, hos Realdania Byg A/S og andre steder.
22. Hanne Brandt: *Fra kejser Wilhelm til Anker Jørgensen (Samvirke 1974, nr. 16, s. 8-9)*.
23. Om opvarmning se redegørelse af Bent Wellejus i Foreningen Nordens arkiv, pk. 85.
24. Om udviklingen i 1960'erne og 1970'erne, se Foreningen Nordens trykte årsberetninger. Jfr. Knud Voss og Frantz Wendt, s. 74, samt oversigt over A/S Hindsgavls regnskaber 1923-68, udarbejdet af Knud Houmann Larsen, Odense Stadsarkiv, på grundlag af regnskaber i Aktieselskabsregistrets arkiv. Jfr. i øvrigt også Hindsgavls gæstebøger fra samme periode (på Hindsgavl).
25. *Melfar-Posten* 13.11.1974.
26. *Middelfart Venstreblad* 31.1.1975. *Fredericia Dagblad* 1.4.1975. Udateret udklip fra avis sommeren 1977 ("Hindsgavl som kulturcentrum") fra udklipssamlingen i Historiens Hus, Middelfart.
27. *Fredericia Ugeavis* 15.3.1977 og *Middelfart Venstreblad* 3. og 16.5.1977. Jfr. Herman Jensen, s. 94f. Generelt om driften i de seneste årtier, se udklip m.m. i to brevordnere på Hindsgavls kontor (1976-1984 + Historik).
28. B.C. Andersen: *Nordens største stråttækte gård nedbrændt (Brandværn 1977, årg. 3, nr. 9, s. 32)*. Jfr. *Fyens Stiftstidende* 24.6.1977 og 23.6.2002.
29. *Middelfart Venstreblad* 14.12.1984. Jfr. Herman Jensen, s. 96.
30. *Middelfart Venstreblad* 31.1. og 18.3.1980. Jfr. i øvrigt Ole Harkjærs forord til Gorm Benzons bog.
31. *Middelfart Venstreblad* 4.9. og 22.10.1981, 18.7.1983, 2.2., 10.2. og 13.6.1984. Se også Herman Jensens kronik i *Fyens Stiftstidende* 27.3.1982.
32. *Flensborg Avis* 19.10.1990.
33. *Fyens Stiftstidende* 13.5. og 20.12.2002.

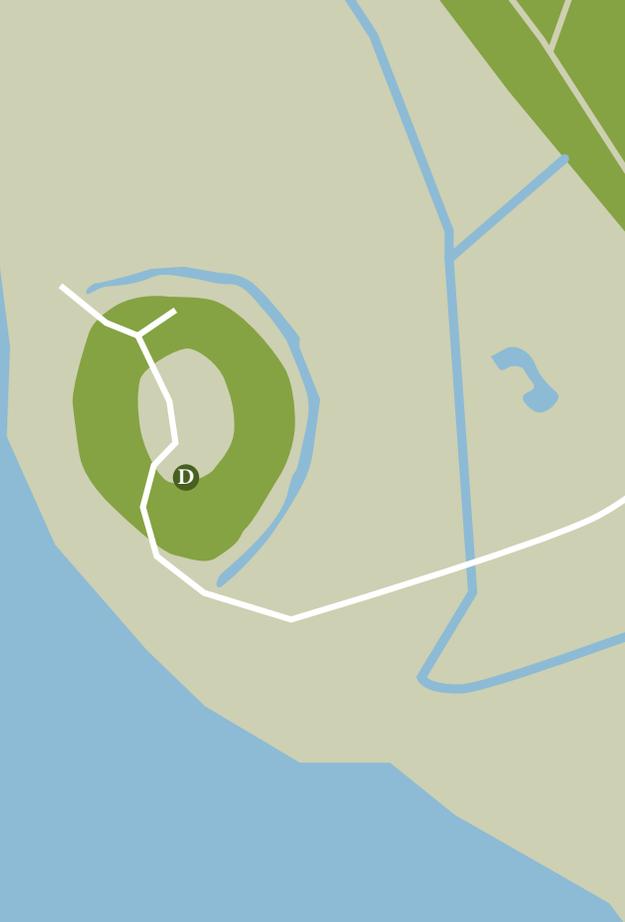
Retrospektiv visit i Hindsgavls have

1. Artiklen er viet min Mor, Karen Pedersen, og mindet om min Far, Carl Pedersen (1921-2008), født og opvokset i det vestfynske Husby og med mange og altid givende ophold på Hindsgavl, herunder i Kaptajn Jespersen-klanens selskab. Tak til Knud Høgsberg, Det biovidenskabelige Fakultetsbibliotek på Frederiksberg, og Else Rasmussen, Nationalmuseets Topografisk-Antikvariske Afdeling for hjælp i forbindelse med fremfindning af nye kilder til Hindsgavls have historie. I.P. Andersen, "Parkforhold m.m. ved Hindsgavl", i: *Havekunst*, 1934, s. 88. Samme formulering genfindes i I.P. Andersens maskinskrevne manuskript "Forslag og Betragtninger ang. Parkforhold m.m. ved Hindsgavl af Havearkitekt I.P. Andersen", 1934, s. 4-5; I.P. Andersens arkiv, Det biovidenskabelige Fakultetsbibliotek.
2. Christian Molbech: *Ungdomsvandringer i mit Fødeland*, 1811.
3. Laurits Mathias Wedel: *Indenlandske Rejse igennem de betydeligste og skønneste Egne af de danske Provindser*, 1803.
4. I.P. Andersen: "Parkforhold m.m. ved Hindsgavl", i: *Havekunst*, 1934, s. 90.
5. *Ibid.*, s. 88.
6. *Ibid.*, s. 88-89.
7. I.P. Andersens maskinskrevne manuskript (se note 1), s. 4.
8. *Ibid.*

Sagn og kuriososa

1. Vedel Simonsen: *Borgruinerne (Kongeborgene Gamborg og Hindsgavl i Fyen)*. 1813, s. 95.
2. Solveig og John Kousgård Sørensen: *Præsteindberetninger til Ole Worm*. Bd. 2, s. 98.
3. Evald Tang Kristensen: *Danske Sagn*, 2. bd., 1893, s. 550.
4. Marie Antoinette von Lowzows beretning, *Herregårdsliv, Herskabet*, s. 217.
5. Ellen Bille Brahe Selby: *Sagn fra det gamle Hindsgavl Slot, Nordens Kalender 1930*, s. 88.

Oversigtskort

Bygninger

- 1 Hovedbygningen
- 2 Fruerfløjen
- 3 Kavalerfløjen
- 4 Vestfløjen
- 5 Sydfløjen
- 6 Privaten
- 7 Agerumsladen
- 8 Kostalden
- 9 Svinestalden
- 10 Forpagterboligen
- 11 Stenladen
- 12 Smedjen
- 13 Gartnerhuset

Omgivelser

- P Parkering
- D Køkkenhaven
- B Badebro
- A Abrahams Skød
- S Sorgenfri
- V Verdens Ende
- D Den gamle slotsbanke
- J Julieplantagen

J

12

7

9

8

10

11

6

V

4

P

5

2

3

S

13

1

K

A

B

Ejerrække

Det ældste Hindsgavl

1200-tallet Kronen
1298 Den slesvigske prins Erik
1306 Kongemagten
1317 Hindsgavl pantsat til de holstenske grever
1360 Hindsgavl er kongeligt len
1664 Jens Lassen
1681 Kronen
1695 Hans D. Freintz
1696 Kai v. Ahlefeldt
1701 Frantz Joachim von Dewitz (1666-1719)
1719 Joachim Diderich von Dewitz
1723 Frantz Joachim von Dewitz

Det nuværende Hindsgavl

1745 Niels Andersen Basse (1695-1773)
1773 Chr. Holger Adeler (1743-1801)
1808 Niels Basse Fønss (1793-1858)
1858 Niels Basse Fønss (1827-1907)
1907 Frederik Basse Fønss (1862-1922)
1921 Avlsgården og jordene købt af Middelfart Kommune (en del udstykket)
1923 Foreningen Norden – hovedbygning og park
1970 Kreditforeningen Danmark
1993 Realkredit Danmark
1996 Hindsgavl A/S
2003 Realdania Byg

Hindsgavl Slots historie strækker sig over mere end 800 år. De ældste lag er, som det ældste anlæg, i dag blot fragmenter. Men ikke desto mindre er det netop håndgribelige vidnesbyrd, der hvisker med i den fortælling, Hindsgavl Slot lader sine besøgende opleve. Uanset om man blot lægger vejen forbi slottets havens frodige landskab, eller man lader sig synke ned i en stol i hovedbygningen og over en kop eller et glas lader den hjemlige og sagnomspundne stemning indhulle sig med en ro, der er som uden for tiden.

